

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

16

KADIN VE KERTENKELE

WILHELM JENSEN

DOĞAN YAYINEVİ

WILHELM JENSEN

KADIN VE KERTENKELE

DOĞAN YAYINLARI : 16

DOĞAN YAYINEVİ

cecmal gümrək caddesi 51/B

cebeci - ankara

telefon : 19 27 72

WILHELM JENSEN

KADIN VE KERTENKELE
'Gradiva'

türkçesi

bedrettin cömert

DOĞAN YAYINEVİ

kapak : oğuz tişli * dizgi - basık : sevinç matbaası * birtinci
basık : aralık 1971 - ankara

WILHELM JENSEN

KADIN VE KERTENKELE
‘‘Gradiva’’

Çeviren
Bedrettin Cömert

«KADIN VE KERTENKELE» ÜZERİNE

Carl Gustav Jung, 1906 haziranında, meslektaş ve dostu Sigmund Freud'a bir mektup yazarak, Wilhelm Jensen'in, dilimize «KADIN VE KERTENKELE» olarak çevirdiğimiz, *Gradiva* adlı romanını okumasını salık verir. Çünkü bu kısa roman, psikanalitik açıdan özel bir önem taşımaktadır.

Freud, çok ilginç bulduğu bu roman üzerine çalışmaya başlar. Aynı yılın ağustos ayında, İtalya'da Lavarone'de yaz tatilini geçirdiği sırada, bu romanı konu alan ünlü eleştirmesini yazar. İlk 1907'de basılan ve *Der Wahn und die Traume'in W. Jensen «Gradiva»* adındaki bu inceleme, psikanalitik eleştirinin en klâsik ve en boyutlu örneklerinden birisidir. Freud'un bu yazısı öylesine içten ve etkili bir üslûpla yazılmıştır ki, bugün Jensen'in *Gradiva'sı* yanında Freud'un *Gradiva'sından* da söz etmek yanlış olmaz.

Freud niçin bu romanla bunca ilgilenmiştir? Doğaldır ki herşeyden önce bir «roman» olduğu için, katıksız bir esin ürünü olduğu için... Jensen'in, okuru tılsımlı bir coşkuyla sürükleyen hayalgücü, biraz daha dikkatle bakıldığında, bütün hesapları ustaca ve içtenlikle yapılmış bir anlatım yönteminin sonucudur. Freud gibi, insanın en karanlık tedirginliklerini irdeleyen ve en etin sanat gösterilerine açık bir kişinin, yalnızca psikanalitik bir önem taşıyor diye, bu romana bunca yükümlülükle ilgi duymuş olmasını düşünmek olanaksızdır. Dşnlsn ki, Freud'un, psikanalitik eleştiri yöntemini uyguladığı sanatçılar arasında, Leonardo ve Michelangelo gibi iki dev, baş yeri almaktadır.

İnsan derinliğinin yasalarını zmek için Freud'un bilimsel düzlemde yapmaya çalıştığını, Wilhelm Jensen, salt bir şair, salt bir şair-yazar olarak, hayal düzleminde gerçekleştirmektedir. Freud'la Jensen arasında geçen yazışmalar, yazarın, Freud'ca formlleştirilen psikanaliz kuramlarından haberi olmadığını belgelemektedir.

Freud, incelemesinin ilk sayfalarında, romanın özetini vermeden önce, okurun incelemeyi bırakıp romanı okumasını salık verir. Çünkü, zette, ister istemez, öykünün çekiciliği, eski sözcükle «czibesini» kaybolacaktır. Freud, görünüşte ilgisiz gibi duran ayrıntıların önemini ve romanın sanatsal çekiciliğini belirtmek için de şunları söylüyor:

«şimdilik, nedeni çok zayıf görünen bu yolculuğu bir yana bırakarak, kahramanımızın kişiliği

ve davranışını ele alalım. Yine şimdilik, bu kahramanı, anlaşılmaz ve deli birisi olarak görüyoruz. Bu özel deliliğin, kahramanın başından geçenlerle yakınlık kurmamızı sağlayacak kadar, hangi yolla, gerçekten insansal olana bağlandığını düşünmeyelim.

«Şairin, bizi böyle bir belgisizlikte bırakması, şaire vergi bir ayrıcalıktır. O, daha şimdiden, kahramanı için duyduğumuz henüz hakedilmemiş sevginin ve kendisine karşı duyduğumuz güvenin karşılığını, *dilinin güzelliği, sezgilerinin keskinliğiyle* ödemektedir».

Bu romanı başkalarından ayıran şey, kahramanın iç dünyasında geçen olayların yalnız yüzey psikolojisine ve normal psikolojinin yasalarına uygun düşmesinden ileri gelmiyor. Bu olaylar, aynı zamanda ve özellikle, derinlik veya «bilinçaltı» psikolojisine ve Freud'un özel bir araştırma tekniğiyle bulguladığı psikopatolojik süreçlere de uygun bir biçimde geliyor (Cesare L. Musatti).

Freud'un incelemesi de gözönüne alınarak yapılan bu çevirinin, herşeyden önce, doğru, akıcı ve renkli bir türkçeyle olmasına dikkat edilmiştir. Yakında Sigmund Freud'un incelemesini de dilimizde vermek umudu içinde, okura, doğal ve temiz bir aşk öyküsü sunmaktan mutluyuz.

BEDRETTİN CÖMERT

Norbert Hanold, Roma'nın büyük müzelerinden birini gezerken, bir kabartma resimle karşılaşmış ve son derecede etkisinde kalmıştı. Almanya'ya döner dönmez de, kabartmanın, alçıdan çok güzel bir kopyasını sağlayınca pek sevinmişti. Çalışma odasının kitaplarla dolu duvarının boş kalan küçük bir yerinde, birkaç yıldır asılı duruyordu. İyi ışık alıyordu. Ve gün batımında, kısa bir süre için de olsa, güneş ışınları dikey vurarak aydınlatıyordu onu.

Kabartma, doğal boyutların üçte biri oranında, yürümekte olan bir kadın figürünü canlandırıyor. Henüz çok genç, ama artık çocuk sayılmayan bir kadın. Olgun bir kadın da denilemezdi. Yirmisinde var yok bir tazeydi belki.

Ne bir Venüs'ün, ne bir Diana'nın, ne de Olimpos'un öteki tanrıçalarının sayısız kabartmalarına benziyordu. Bir Psike değildi. Ninfa da değildi. İnsanca ve herkese ortak (ama aşağılatıcı anlamda değil), bir bakıma, günümüzden birşey vardı onda.

Sanki sanatçı; günümüzde yapıldığı gibi, bir parça kâğıt üzerine karakalemle bir taslak çizercesine, kızın yoldan geçerkenki canlı imgesini mermere dö-küvermişti. Hafif dalgalı saçlarını ince bir başörtüsü sarıyordu. İnce, uzun boyluydu. Nârin yüzünde cilveden hiçbir iz yoktu. Yüzünün ince çizgileri, çevresinde olup bitenlere karşı huzur içinde bir il-gisizlik ifade ediyordu. Sâkin bir şekilde önüne eğik-ti gözleri. Ne maddesel şeylerin, ne iç karışıklıkla-rının tedirginliği vardı bakışlarında.

Bu genç kadında insanı etkileyen, onun bunca belirgin güzelliği değildi. Onda, antik mermer hey-kellerde pek az rastlanan birşey vardı. Doğal, yalın, katıksız bir çekicilik, taştan bu resme hayat katı-yordu. Genç kadının hareketinin belirli bir biçimde resmedilişinin önemli bir katkısı vardı bunda. Ha-fifçe öne eğikti başı. Omuzlarından ayak bileklerine dek dökülen geniş giysisini öyle bir tutuyordu ki, sandallarının içinden ayaklarını görmek mümkün-dü. Sol ayağını ileri atmıştı. Onu izleyen sağ ayağı, yalnız parmak uçlarıyla yere değiyor, tabanı ve to-puğu dikey denilecek biçimde kalkıyordu. İki deği-şik izlenim veriyordu bu davranış: Bir yandan ve özellikle, adım atışındaki hafif çevikliği gösteriyor, ama aynı zamanda kararlılık duygusu uyandırı-yordu. Yürüyüşteki bu kendine güvenirliliğin yanın-da, bu havada süzülür gibilik, resme, o kendine öz-gü çekiciliği veriyordu.

Nereye gidiyordu? Nerden geliyordu? Arkeoloji doçenti doktor Norbert Hanold, bu kabartmada, kendi bilimine yarayacak önemli bir şey bulama-

mıştı. Büyük antik sanata ait plâstik bir eser değildi. Roma çağına ait, küçük bir günlük yaşantı tablosuydu. Ama neydi bu tabloda ilgisini çeken, buna birtürlü akıl erdiremiyordu. Gerçek olan tek şey, onu birşeylerin çekmiş olduğu ve bu ilk izlenimin, hiç değişmeden, sürüp gittiği idi. Resme bir ad vermiş olmak için, «Gradiva» dedi kendi kendine, yâni Yürüyen kadın”. Aslında, eski şairler bu adı, çarpışmaya giden savaş tanrısı Mars Gradivus’a bir sıfat olarak vermişlerdi. Ama bu ad, Norbert’e, genç kızın, ya da günümüze daha uygun bir biçimde söylemek gerekirse, genç hanımın davranış ve yürüyüşünü belirtmek için en uygun bir ad gibi gelmişti. Çünkü o, hiç kuşkusuz, aşağı tabakadan bir kadın değildi. Bir soylunun kızı olmalıydı. Hiç değilse, bir *honesto loco ortus* durumundaydı. Görevini, hasat tanrıçası Ceres’in şerefine yapan, Romalı soylu bir yapı işleri sorumlusunun evinden de olabilirdi. Kendiliğinden bu izlenimi veriyordu kabartmadaki imgesi. Ve belki de, dinsel bir törene katılmak için, tanrıçanın tapınağına gitmekteydi.

Genç arkeolog, yine de, büyük Roma kentinin gürültülü yaşantısına yerleştirmekte kararsızdı onu. Görünüşü, sâkin ve sessiz hali, kimsenin kimseye aldırış etmediği, binlerce kişinin kaynaştığı bir yere uygun düşmüyordu. Onu herkesin tanıdığı, herkesin, onunla konuşmaya cesaret edemeyip, yanındaki arkadaşına eğilerek, «İşte Gradiva (Norbert başka adla çağırıyordu onu),...’ın kızı... Kasabamızın bütün genç kızları içinde en güzeli» dediği, küçük bir yeri düşündürüyordu daha çok.

Böyle bir konuşma, sanki kendi kulaklarıyla duymuş gibi aklında kalmıştı Norbert Hanold'un. Birden, bir başka varsayım daha belirdi kafasında. İtalya'ya gittiğinde, eski anıtları inceleyebilmek için, Pompey'de bir kaç hafta kalmıştı. Şimdi Almanya'da, birgün ansızın, kabartmadaki figürün, orada, Pompey'de, yağmurlu havalarda, taşıtların serbestçe geçmesine engel olmaksızın, yayaların, ıslanmadan yolu geçmelerini sağlayan, özel olarak konulmuş geçit taşlarının üzerinde yürüdüğüne iyice inanıvermişti. Onu, iki taş arasındaki boşluğu atlarken canlandırdı gözünde: sol ayağını atmış, sağını da atmak üzereydi. Onu, böyle yürür durumda seyrederken, yakın ve uzak bütün çevresini somut olarak kurmaya başladı hayalinde. Her iki yanda, aralarındaki revak ve tapınakların birbirini izlediği evler bulunan ve uzanıp giden bir cadde canlandı gözünde. Her yanda mağaza ve dükkânlar da vardı: *tabernae*, *officinae*, *cauponae*, konak yerleri, imalâthaneler, şarap satan dükkânlar... Fırıncılar, ekmeceklerini sergilemiştiler. Mermer masalara yerleştirilmiş kaplarda, ev ve mutfak için gerekli herşey vardı. Bir yol kavşağının köşesinde, bir kadın, sepetlerde sebze ve meyve satıyordu. Gelip geçeni imrendirmek için, beş-altı cevizi kırmış, taze ve dolu içlerini oraya, herkesin gözü önüne koymuştu. Renkler her yanda canlı canlıydı. Çeşitli biçimlerde boyalı duvarlar, kırmızı ve sarı sütunbaşıklı revaklar... Öğle güneşi altında herşey pırıl pırıl, herşey ışılıdı. Biraz ilerde, yüksekçe bir kaide üzerinde, beyaz bir heykel yükseliyordu. Heykelin ötesinde, bir bölümünü titrek beyaz ışınların örttüğü, Ve-

zv yanardağı görünüyordu uzaktan. Kuru ve koyu hunisiyle bugünkü gibi değildi Vezüv. En yüksek tepesine dek, zengin bir yeşillikle örtülüydü. Yolun şurasında burasında, gölgelik bir korunak arayan bir kaç kişi geziniyordu. Yaz ğlesinin kavurucu sıcağı, genellikle yoğun olan trafiği felce uğratıyordu. Ve Gradiva, ğle güneşinde altın pırıltılar saşan yeşil bir kertenkeleyi yerinden kaşırarak, geçit taşlarının üzerinden ilerliyordu.

Norbert, böylesine canlı görüyordu Gradiva'yı. Ne var ki, Gradiva'nın başını hergün sürekli olarak seyretmesi sonucu, yavaş yavaş, yeni bir varsayım oluşmaya başladı kafasında. Yüzünün bişi-mini, giderek, roma veya lâtin tipinden çok, bir yunan tipi gibi görmeye başladı. Böylece, Gradiva'nın Helen asıllı olduğu inancı iyice yerleşti içine. Bütün Güney İtalya'nın eski Yunanlılarca sömür-geleştirildiği de hesaba katılınca, g kazanıyordu bu varsayım. Bu temel üzerine, daha bir sürü hoş hayaller geliştirmişti. Baba evinde belki yunanca konuşuyordu genç bayan. Belki yunan eğitimi gr-mşti. Daha dikkatli bir gözlem, yüzünün ifade-sinde doğruluyordu bunu. Yalınlığının ardında, de-rin ve ruhsal birşey gizliydi mutlaka.

Bütün bu varsayım veya bulgular, bu küçük ka-bartmaya karşı gerçek anlamda arkeolojik bir ilgi u-yandıracak kadar yeterli değildi. Norbert de bunun farkındaydı ve uzmanlığıyla ilgisi bulunmayan baş-ka birşeyin, kendisini bunca ısrarla, kabartmayla ilgilenmeye ittiğini biliyordu. Ona göre, kabart-mayı yapan sanatçının, Gradiva'nın yürüyüşünü,

gerçek yaşantıya uygun dūőecek bir biçimde canlandırıp canlandırmadığı sorunuydu sözkonusu olan. Birtürlü çözemiyordu bu sorunu. Bu konuda, eski plâstik eserlerin kopyalarından oluşan zengin koleksiyonu da bir yardım sağlamıyordu kendisine. Özellikle, sağ ayağının dikey denilebilecek durumu, abartılmış gibiydi. Kendi yürüyüş denemelerinde, bu ayak, daha az dikey bir durum alıyordu. Matematik bir yolla söylemek gerekirse, ayağı, o bir anlık kısa duruş sırasında, yerle ancak 45 derecelik bir açı yapıyor ve bu, ona, adım atma mekaniğı açısından, en doğal, en yararlı durum olarak görünüyordu. Genç bir anatomi uzmanıyla kurduğı arkadaşlık, bu sorunu bir kez de ona açmak olanağını vermişti. Fakat arkadaşı, şimdiye dek bu yolda herhangi bir gözlem yapmadığı için, güvenilir bir cevap veremedi. Arkadaşının da kendi üzerinde yaptığı deneme, Norbert'in denemesiyle hemen hemen aynı sonucu verdi. Norbert, kadın yürüyüşünün erkeğinkinden farklı olup olmadığı konusunda birşey söyleyecek durumda olmadığından, sorun çözümsüz kaldı.

Ama, arkadaşıyla yaptığı bu soruşturma, hiç de yarar sağlamadı denilemez. Çünkü bu, Norbert Hanold'un, önceden hiç aklına gelmeyen birşeyi denemesine yol açtı: Konuyu aydınlığa kavuşturmak için, hayatın canlı gerçekliğı üzerinde kişisel gözlemler yapmaya koyuldu. Bu yolla, gerçekliğın o âna dek bilmediğı bir yanıla uğraşmak zorunda kaldı. Nitekim, kadın cinsi, onun gözünde, yalnızca mermer eşyaları veya kazı bulgularını ilgilendi-

ren bir kavramdı. Bu cinsin çağdaş temsilcileri ise, onda henüz en ufak bir ilgi uyandırmamıştı. Bilmek ihtiyacı, bilimsel bir ateşi harekete geçirdi ve bu ateşle, artık kaçınılmaz görünen bir bulgulama işine koyuldu.

Kentin koca kalabalığında, çeşitli engellerle karşılaştı böyle bir girişim. Az kalabalık sokaklarda yapılan araştırmalar olumlu bir sonuç verebilirdi ancak. Ama buralarda da, uzun giysiler, yürüyüş biçiminin gözlemlenmesini engelliyordu. Genellikle, yalnız hizmetçi kızlar kısa etekliydiler. Ama, küçük bir bölümü dışında, onlar da, kocaman ayakkabıları nedeniyle, sorunun çözümüne birşey getirmiyorlardı. Hanold, yine de, iyi hava kötü hava demeden ve yılmadan sürdürdü araştırmasını. Yağmur yağdığı zaman kadınlar eteklerini kaldırmak zorunda kaldıklarından, bir sonuç elde etmenin daha kolay olacağını düşündü. Kadınlardan çoğu, ister istemez, onun bacakları dikizlediğini çakıyor ve sık sık, gözlediği kadının çatık kaşlarla kendisine dik dik bakması, yaptığı işin ahlâksızca birşey olduğu duygusunu uyandırıyor. Fakat kimi zaman, oldukça hoş görünümlü bir genç olması nedeniyle, tersi de oluyordu bunun. O zaman, cesaretini yeniden topluyordu.

Bu işte bunca direnmesi, çok dağınık da olsa, epeyce veri sağlamıştı ona. Kimi kadın yavaş yavaş, kimi çabuk çabuk, kimi ağır ağır, kimisi de hafif hareketlerle yürüyordu. Çoğu yere düz basıyor; bazıları da ayaklarını, nârin bir biçimde, eğik kaldırıyor. Ama hiçbirinde Gradiwa'nın yürüyüşünü

görmek mümkün değildi. Bu durum, kabartma hakkında verdiği arkeolojik yargıda yanılmadığını gösterdiğinden, Norbert'i sevindirdi. Fakat, bu gözlemler, aynı zamanda, bir çeşit düş kırıklığı da yarattı onda. Çünkü dikey bir biçimde kalkan ayağın duruşu çok güzeldi ama, bunun, salt sanatçının hayalgücünün bir ürünü olduğuna ve gerçek yaşamda karşılığı bulunmadığına inandığı için üzülmüyordu.

Acemice araştırmalarıyla böyle bir sonuca vardktan hemen sonra, bir gece korkulu ve ürkütücü bir düş gördü.

Tam 79 yılı ağustos ayının 24'ünde, Vezüv'ün korkunç püskürmesinin meydana geldiği gün, eski Pompey'de buldu kendini. Gök, yokolmaya tutsak kenti, kara, korkunç bir tabakayla sarmıştı. Yalnız orada burada, birkaç yarık arasından, yanardağın ağzından yükselen alevlerin, geride, kanrengi yansımalarla bıraktığı birşeyler görünüyordu. Kent halkı, yıldıran çıldırmış gibi, tek tek veya dağınık kümeler halinde, kurtuluşu kaçmakta arıyordu. Lâv parçaları ve kül yağmurları Norbert'in üzerine de düşüyordu. Ama, düşte olduğu gibi, bunun hiçbir zararı dokunmuyordu ona. Yine aynı şekilde, solunumda hiçbir güçlük çekmeksizin, havada öldürücü kükürt buharları hissediyordu. Forum'un yanında, Jüpiter tapınağının önünde böylece dururken, az ilerde, birden Gradiva'yı gördü. O âna dek, Gradiva'nın orada bulunabileceği gelmemişti aklına. Oysa şimdi, onun Pompey'li bir kadın olması, kendisiyle aynı kentte ve üstelik, hiç tahmin etmediği

bir şekilde, aynı çağda yaşaması tamamen doğal birşey gibi geldi ona. Hemen tanıdı onu. Mermer kopyası, yürüyüş biçimi de dahil, bütün ayrıntılarına dek tastamamdı. Bu yürüyüşü, *lente festinans* [yavaş yavaş iven-çev.] diye tanımlayıverdi, kendiliğinden. Kıvrak ve aynı zamanda sakın adımlarla, çevresinde olup bitenlere karşı takındığı, o kendine özgü, huzur dolu ilgisizliği içinde, Forum'un kaldırımından Apollo tapınağına doğru ilerliyordu. Sanki kentin üzerine çökmekte olan felâketin farkında değildi. Sanki kendi düşüncelerine dalmış gibiydi. Çok kısa bir süre için de olsa, bu korkunç olayları Norbert de unuttu. Gradiva'nın bu canlı gerçekliğinin biraz sonra yeniden yiteceğini bildiği için, bu gerçekliği en tam biçimde belleğine yerleştirmeye çalıştı. Hemen sonra, birden şunu düşündü: Ayağını çabuk tutmasa, Gradiva da bu evrensel felâkette ölüp gidecekti. Bu düşüncenin yarattığı büyük korku, bir çığlık atmasına yol açtı. Çığlığı Gradiva da işitmiş olmalı ki, kaçamak bir şekilde yüzünü gösterecek kadar, başını ona çevirdi. Fakat, uzak ve dalgın bir ifadeyle, yine yürümesine devam etti. Bu arada, beyaz bir mermere dönüşür gibi solgunlaşan yüzü, rengini yitirmeye başlamıştı. Tapınağın revakına dek ilerledi, bir basamağa oturdu ve başını yavaşça öne eğdi. Çakıl yağmuru öylesine yoğunlaşmıştı ki, gözün delemmediği bir perde görmeyi önlüyordu. Ona yardım etmek için atıldı. Gözden kaybolduğu yere gidecek bir yol buldu. Onu, saçağın altına sığınmış, geniş basamağın üzerine uyur gibi uzanmış halde buldu. Soluk almıyordu. Belli ki kükürt buharından boğulmuştu.

Vezüv'den yansılanan kızıl aydınlık, kapalı gözkapaklarıyla güzel bir mermer imgeye benzeyen yüzünü ısıtıyordu. Yüz çizgilerinde hiçbir üzüntü, hiçbir tedirginlik yoktu. Sanki sonsuzluk için gerçekleşmiş şâhâne, rahat, sakin bir davranış içindeydi. Ama birden yitirdi belirginliğini çizgileri. Rüzgarın yoğunlaştırdığı kül yağmuru, boz bir örtü gibi çöktü üstüne. Son ışıltılarını da söndürdü yüzünün. Birden, kuzey ülkelerine düşen kış karı gibi, bütün figürü, tekdüze bir örtünün altına gömdü. Bu kül örtüsünün üstünde, tapınak sütunlarının yalnız yarısı görünüyordu. Çünkü sütunların çevresi de bomboz küllerle dolmaktaydı.

Norbert Hanold uyandığı zaman, kulaklarında hâlâ kurtuluş için çırpınan Pompey halkının karışık, korkunç bağırması ve dalgalı denizin karanlık gümbürtüsü vardı. Biraz sonra kendine geldi. Güneş, geniş bir ışın şeridi gönderiyordu yatağına. Bir nisan sabahıydı. Dışarda, büyük kentin bitmeyen gürültüsü, satıcıların bağırışmaları, taşıtların gıcırıtısı odasına dek varıyordu. Düşünün görüntüleri de, bütün ayrıntılarıyla ve belirgin olarak, açık gözlerinin önünde duruyordu hâlâ. Bu yarı sanrılı durumdan sıyrılması ve felâketten, yaklaşık olarak ikibin yıl sonra bir gece, Napoli körfezinin kıyılarında gerçekte bulunmadığına kendini inandırabilmesi için epeyce zaman gerekti.

Ancak giyinmeye başladığında, bu izlenimden yavaş yavaş sıyrılmıştı. Ama bütün eleştiri gücünü kullanmasına karşın, Gradiva'nın Pompey'de yaşadığı ve 79 yılında orada gömülü kaldığı düşünce-

sinden kurtulamamıştı yine de. Bu yüzden, odasındaki, yeni bir anlam kazanmaya başlayan kabartmaya, üzgün gözlerle baktı. Bu kabartma, bir bakıma, sanatçının, bunca genç yaşında hayatını kaybeden bu kadının imgesini gelecek kuşaklara iletmek için yaptığı bir mezar anıtıydı. Bununla birlikte, imgeye tutkusuzca bakıldığında, genel ifadesi, onun, o uğursuz gecede, düşte beliren o rahatlıkla ölümü karşıladığı konusunda kuşkuya yer bırakmıyordu. Eski bir atasözü, yalnız tanrının seçtiği kimselerin, gençliğin baharında bu dünyayı bırakmaya tutsak olduklarını söyler.

Norbert, daha gömleğini giyip yakasını takmadan, ayaklarında terlikleri, oda haliyle pencereden dışarı baktı. Nihayet kuzeyde de gelmekte olan bahar, orada, dışardaydı. Kentin koca taş yığını içinde, baharın geldiği, salt gökyüzünün mavisinden ve havanın berraklığından belli oluyordu. Norbert'i bile duygulandırdı bu. Güneşli geniş ovalara, doğanın yeşiline, özgür havaya ve kuşların ötüşüne istek uyandı içinde. Bütün bu şeylerin yansı, yanına dek gelmişti Norbert'in. Yoldaki kadın satıcılar, sepetlerini birkaç kır çiçeğiyle süslemişlerdi. Pencereden, kafesteki bir kanaryanın sesi duyuluyordu. Yavrucuk, acıma duygusu uyandırıyordu Norbert'te. Berrak, neşeli şakımasına karşın, uçsuz bucaksız boşluklara özgülük özlemi duyuluyordu bu seste.

Sarsılır gibi oldu birden. Ne olduğunu bilemedi ilkin. Sonra buldu nedenini. Aşağıda, yoldan, giysisi ve davranışlarıyla evli genç bir kadına benze-

yen, belirgin bir biçimde esnek adımlarla yürüyen, arkası Norbert'e dönük birisi geçiyordu. Sol eliyle, ayak bileklerine dek varan eteğinin ucunu kaldırmıştı. Bu yürüyüş, onda, arkadaki nârin ayağın, yere parmak uçlarıyla dikey olarak bastığı izlenimini uyandırdı. Ya da ona böyle geldi; çünkü uzaktan ve yüksekte bakmış olmak, daha güvenilir bir saptamayı olanaksız kılıyordu.

Norbert Hanold, bir anda kendini yolda buldu. Buna nasıl karar verdiğinin farkında bile değildi. Tırabzandan kayarak kendini aşağı bırakan bir çocuk gibi, merdiveni yıldırım hızıyla inmişti ve işte, arabalar, faytonlar ve insanlar arasında koşmaktaydı.

Gelen geçen, şaşkın gözlerle onu süzüyordu. Çoğunun ağzından gülüşmeler ve alaylı sözler dökülüyordu. O, bütün bu yorumların kendine yöneltildiğinin farkında değildi. Gözleri o genç kadını bulmaya çabalıyordu. Yirmi metre kadar ilerde, giysisini üstten görür gibi oldu. Kaldırımı dolduran kalabalığın gizlediği belden aşağısını ve ayaklarını göremedi.

Bu arada, yaşlı ve şişman bir sebzeci kadın, onu, kolunun ucundan yakalayarak tuttu ve terbiyesizce alaylı alaylı gülerek hırladı: «Ne o böyle kuzum? Yoksa, bugece biraz fazla kaçırdın da, yatağını yolda mı arıyorsun? Önce bir, eve gidip aynaya baksan iyi edersin». Çevreden gelen gülüşmeler, Norbert'in pek de uygun olmayan bir kıyafetle sokağa çıktığını kanıtlıyordu. Bunu kendisi de anladı. Önce şaşıtı, çünkü, dış görünüşüne önem ve-

ren bir kimseydi. Hemen vazgeçti genç kadını izlemekten, eve koştu.

Düşten sonra aldatıcı görünüşlerle onu yanıltan birşey hâlâ tedirgin ediyordu Norbert'i; çünkü, genç kadının bir an, gülüşmelere ve bağrıışmalara doğru başını çevirdiğini görmüştü. Kadının bildik bir yüze sahip bulunduğunu, bu yüzün tam Gradi-va'nın yüzü olduğunu sezer gibi olmuştu.

Yeterli olanaklara sahip doktor Norbert Hanold, davranışlarında mutlak özgür ve başına buyruk olmak gibi mutlu bir durumdaydı. Bu nedenle, aklına eseni, kimseye danışmadan yapmağa karar verebilirdi. Bu yönden, kendi lehine, kanaryadan ayırıyordu. Kanarya, yüreğinde taşıdığı, kafesinden güneşli boşluklara doğru uçup gitme özlemini, yalnızca ötüşüyle anlatıyordu. Ama, genç adamın, yine de, bu kuşla ortak başka birçok yanları vardı.

Ne doğasal bir özgürlük içinde doğmuş, ne de doğasal bir özgürlük içinde büyümüştü. Doğduğu andan beri, aile çevresinin, eğitim çabasıyla, ördüğü bir çitin içinde tutsak bulmuştu kendini. Geleceği, çok önceden saptanmıştı. En küçük yaşından beri, antik dünya araştırmacısı bir üniversite profesörünün biricik oğlu olarak, onun da, benzer bir etkinlikle baba adının ününü sürdürmek ve hatta bu ünü aşmakla görevli olduğuna kuşkusuz gözlerle bakılıyordu aile çevresinde. Anne ve babasının vaktinden önce ölmelerinden sonra, o da, tamamen yalnız kalmış olmasına karşın, bu bağlardan kopamamış ve bunu sonuna dek götürmüştü. Felsefe öğrenimini üstün başarıyla tamamladıktan sonra,

İtalya'ya çeşitli inceleme gezileri yapmış, böylece, o âna dek yalnız kopyalarından tanıdığı birçok eski eserin asıllarını görmüştü. Floransa, Roma ve Napoli müzelerinden başka hiçbir yerde, incelemeleri için bunca önemli gereç bulunamazdı. Bilgisini artırmak amacıyla bu kentlerde geçirdiği zamanı, en iyi bir biçimde kullandığı konusunda hiç kuşkusu yoktu. Bundan olacak, kendi bilim dalında derinleşmek konusunda elde ettiği yeni bilgilerden yararlanacağı için çok hoşnut dönmüştü eve.

Çevresinde, bu bilimin uzak bir geçmişe ait nesnelerinden başka, güncel bir gerçekliğin de varolduğunu çok bulanık bir biçimde sezinlemişti. Onun duyarlılığına göre, mermer ve bronzlar ölü madenler değildi; tersine, insanların yaşantısına amaç ve değer verecek kadar canlı tek gerçeklikti. Böylece o, hiçbir toplumsal ilişki gereksinimi duymadan, hatta bu ilişkileri salt vakit kaybı olarak görüp elinden geldiğince kendinden uzakta tutarak, kitapları ve eski eserlerin kopyalarıyla evinin duvarları arasında yaşıyordu. Eski aile bağları nedeniyle görüşmek zorunda olduğu birtakım tanıdığın kaçınılmaz sıkıntısına, istemeyerek ve yalnız arada bir katlanıyordu. Ama herkes onun, bu davet toplantılarına, yanındakileri görmeden ve dinlemeden katıldığını, yemek biter bitmez de bir an önce gidebilmek için çırpındığını biliyordu.

Özellikte genç bayanlar arasında kendisine, pek de iyi gözle bakılmamasına yol açıyordu bu durum. Kırk yılda bir de olsa, birkaç kelime konuştuğu bir kadına, sonra yolda rastladığında, en kü-

çok bir tanışıklık vermeden, sanki ilk görüyormuş gibi baktığı oluyordu.

Arkeoloji ya yabansı bir bilimdi veya Norbert Hanold'un kişiliğiyle birleşince özel bir karışım yaratıyordu. Ama gerçek olan şuydu ki, onun başka bir şeyle ilgilenmesini, engelliyordu. Genellikle gençliğin özlem duyduğu birtakım zevkleri tatma bakımından da işine yaramıyordu bu tutku. Buna karşın doğa, belki iyi niyetlerle, bilim dışı bir düzeltici gibi, ona, haberi olmadan, çok zengin bir hayalgücü vermişti. Bu güç, salt düşlerinde değil, uyanık yaşantısı sırasında da harekete geçiyor, benliğini sarıyor ve çok disiplinli, tutkusuz araştırma yöntemlerine kafa yormasına engel oluyordu.

Bu nitelik, onunla kanarya arasında bir başka benzeşim doğuruyordu. Kanarya tutsak doğmuştu. Kendi kafesinden başka şey görmemişti. Ama yine de içinde birşeylerin eksik olduğu duygusunu taşıyor, ötüşleriyle, bu bilinmeyen şeye karşı içinin ezginliğini söylüyordu. Kuşa acıyarak bunları düşünen Norbert Hanold, eve döndüğünde, yeniden kendini pencerede buldu. Yeni bir izlenimle etkilendi. Kendisinin de ne olduğunu bir türlü kestirip belirliyemediği birşey eksikti içinde. Düşünüp durmak da, bu niteliğin ne olduğunu bulmakta bir işe yaramıyordu. Açık bahar havasından, güneşin ışınlardan, belli belirsiz buğulanmış ufuktan geliyor gibiydi bu izlenim. Bir karşılaştırma yaptı. Kendisi de, bir bakıma, demirlerin ardında bir kafesteymiş gibiydi burada. Ama bu düşünceyi hemen, kendi koşullarının, kanaryanınunkilere göre çok daha iyi

olduğu gözlemi izledi. Nitekim, özgürlüğe doğru istediği gibi uçabilecek kanatları vardı kendisinin. Hiçbir şey engelliyemezdi onu.

Şimdilik bu, düşünülerek geliştirilmesi gereken salt bir hayaldi. Birazcık üstünde durdu ve bir bahar yolculuğu yapmaya karar vermekte güçlük çekmedi. Aynı gün de uygulamasına geçti. Valizine birkaç parça eşya koydu ve hava kararmaya başladığında, son bir kez, Gradiva'ya yumuşak yumuşak baktı. Güneş batarken, ayaklarının altında kaybolan geçit taşlarının üzerinde çevik adımlarla ilerliyor gibiydi. Gece ekspresiyle güneye hareket etti. Yolculuk itkisinin belirsiz bir izlenim sonucunda doğmuş olmasına karşın, yeniden düşündüğünde, yolculuğun mutlak bilimsel bir amaç taşıması gerektiği kanısına vardı. Roma'dayken, çeşitli heykellere ilişkin bazı önemli arkeolojik sorunlar üzerinde gereğince bilgi toplayamadığını anımsadı ve hiçbir yerde konaklamadan, birbuçuk gün süren bir yolculuktan sonra, doğruca o kente gitti.

Baharda, genç, zengin ve bağımsız olarak, Alman ülkelerinden İtalya'ya doğru yola çıkmanın nice güzel olduğunu çok az kimse denemiştir. Bu üç özelliği taşıyan herkes, böyle bir güzelliği tadamaz her zaman. Oysa bu zevk, daha çok, evliliği hemen izleyen günler veya haftalarda yolculuk yapan; olağanüstü duygulanmaları, büyültücü sayısız sıfatla dışa vurmadan gözlerinden hiçbir şey kaçırmayan, çoğunluğu oluşturan kimseler için geçerliydi. Ama bunlarda, ne yazık ki, yine sonunda, yolculuklarının ürünü olarak, rahat rahat evlerinde

oturup, aynı şekilde görebilecekleri, duyabilecekleri ve tadabilecekleri şeylerle kalan kimselerdi. Bu çiftlerin, kırlangıçların tersine, baharda, Alp geçitlerinin ötesine taşınmak adetleridir.

Norbert Hanold, yol boyunca, yürüyen bir güvercinlikteymişcesine, bu çiftlerin gurultu ve cilveleşmeleriyle çevriliydi. Hayatında ilk kez, yöresindeki hemcinslerini dinlemek ve gözlemek durumunda kalmıştı. Konuştukları dile bakılırsa, genellikle hepsi Alman ülkelerinden geliyordu. Ama bu soy birliği hiçbir gurur uyandırmadı onda. Hatta karşıt bir duygu yarattı. O zamana dek, Linneo'nun sınıflandırdığı yaşayan *Homo sapiens*'le mümkün olduğunca az ilgilenmekle iyi etmişti. Özellikle de bu türün yarısını oluşturan kadınlarla...

Bunları neyin böyle, karşılıklı olarak, bu işi yapmaya sürüklediğine akıl erdiremeden, daha ilk kez, çiftleşme dürtüsünün sebep olduğu bu birleşmeleri yakından görmekteydi. Niçin kadınlar, başka erkekleri değil de bunları seçmişlerdi, anlayamıyordu. Ama onca daha gizemli olan şey, niçin bu erkeklerin bu kadınları seçtiği idi. Bakışlarını her çeviriğinde, ister istemez, bu kadınlardan birinin yüzüyle karşılaşıyordu. Hiçbirinin bakışlarında ne bir dış güzellik, ne de bir iç zenginliği vardı. Doğal olarak, bugünkü kadın türüyle eski sanat eserlerinin üstün güzelliğini karşılaştırmanın bir anlamı olmadığından, bu kadınlara vuracak bir ölçünün de bulunmadığını kabul etmek gerekirdi. Böylesine yanılmalı bir yola düşmediğini belirsiz bir biçimde anlıyordu ama, özellikle her koşulda, alışıl-

muş yaşamında zorunlu olarak sunduğu bir şeyin eksikliğini duyuyordu. İnsanların böyle acayipce uğraşıp durmaları üzerinde saatlarca düşündü. Evliliğin, bütün çılgınlıklar içinde en büyük, anlaşılması en güç bir çılgınlık olduğu sonucuna vardı. İtalya'ya yapılan bu anlamsız balayı yolculukları ise, bu çılgınlığın en güzel bir biçimde sonuçlanmasıydı.

Tutsak bırakıp geldiği kanaryayı anımsadı yine. Çünkü burada da kendini, bir kafese kapatılmış ve aşk coşkusuyla yokolurcasına kendinden geçmiş evlilerin genç yüzleriyle çevrili buldu. Bakışları arada bir, o da, pencereden dışarı baktığı zaman bunlardan kurtulabiliyordu.

Dışarda, gözlerinin önünden geçen şeylerin, önceki yıllardakinden değişik bir izlenim yaratıklarının farkına vardı böylece. Zeytin yaprakları, daha diri, gümüş bir yansımayla ışıldıyordu. Yayıpaysınız yükselen serviler ve çam ağaçları, orada burada, en güzel ve görülmedik biçimlerle göğü deliyordu. Tepelikler üzerine tünemiş köyler, birbirinden değişik, kendilerine özgü görünüşleriyle, herbiri ayrı bir kişilikmiş gibi, özellikle hoş görünüyordu ona. Trasimeno gölü, hiçbir su yüzeyinde rastlamadığı yumuşak bir maviye boyanmıştı.

Demiryolunun iki yanında yeni bir doğa varmış gibi geldi ona. Sanki, geçmişte, inatçı bir sis veya bir yağmur tülü arasından seyretmek zorunda kalmıştı onu; sanki ilk kez, güneş ışınlarının parlaklığı içinde yalnız şimdi görünüyordu.

İçinde birkaç kez, yeni bir isteğin uyandığına tanık oldu, şaşarak: Trenden inmek ve kendine özgü, gizemli birşey saklıyor gibi görünen herhangi bir yere doğru yürümek... Ama bu saçma hayallere kaptırmadı kendini. Ekspres, doğruca Roma'ya götürdü onu. Roma'da, daha istasyona inmeden, Minerva Medica tapınağının yıkıntılarıyla antik dünya, yine kısıkaçlarına aldı onu.

Birbirinden ayrılmaz çiftlerle dolu kafesinden kurtulunca, daha sonra rahat rahat, beğenisine uygun özel bir pansiyon bulmak üzere, tanıdık bir otele indi.

Ertesi gün, aradığı gibi bir yer bulamadı. Akşam, İtalya'nın alışılmadık havasından, yakıcı sıcaktan, uzun yürümelerden ve caddelerin gürültüsünden yorgun düşerek, dinlenmek isteğiyle otele döndü.

Bilinci, daha şimdiden, körlenmeye başlamıştı. Tam uyumak üzereydi ki, uyandırıldı. Yattığı oda, bir dolapla gizlenmiş sahte bir kapıyla yandaki odaya bağlanıyordu. Buraya, sabah otele inen iki yeni müşteri vermişlerdi. İnce duvardan gelen seslerden, bunların, bir gün önce Floransa'dan Roma'ya birlikte yolculuk ettiği, bahar uçuşuna çıkmış Alman kuşları sınıfından bir erkekle bir kadın olduğu anlaşıyordu. Ruhsal durumları, otel mutfağının iyiliğini tanıtlıyordu. Düşünce ve duygularını, Kuzey Almanya vurgusuyla, açık açık dışa vurduklarına göre, Roma Castelli Tepelerinin nefis şarabı etkisini göstermiş olmalıydı.

— August, sevgilim!..

— Benim tatlı Grete'm!..

— İşte, yine yalnız benimsin!

— Oh, yeniden başbaşayız, çok şükür!

— Çok şey var mı yarın görülecek?

— Kahvaltıda Baedeker'e bakıp anlarız.

— August, sevgilim, Belvedere Apollosu'ndan çok daha hoşuma gidiyorsun!

— Biliyor musun tatlı Grete'm, Capitolium Venüsü'nden daha güzelsin!

— Çıkacağımız yanardağ yakın mı bari?

— Sanmam; trenle iki saat gitmek gerekiyor.

— Tam biz oradayken, yanardağ birden uyanırsa, ne yaparsın?

— Tek düşüncem, seni kurtarmak olurdu. Bak, işte böyle, kucağıma alırdım seni.

— Dikkat et, iğnem biryerlerine batmasın!

— Senin için kanımı dökmek, düşünebileceğim en güzel şey benim için!

— August, sevgilim!..

— Benim tatlı Grete'm!..

Bir an durdu konuşmalar. Norbert, bir kez daha, ne olduğu seçilemeyen bir gürültüyle, iskemlelerin yer değiştirdiğini duydu. Sonra herşey sustu ve Norbert hafif bir uykuya daldı.

Uykusunda yine Pompey'de buldu kendini. Vezüv p sk r yordu. Ka ışan kimselerin karışık u ultusuyla doluydu  evresi. Birden, koyu bir gölgeyle  rt l  Capitolium Venüsü'n  kucağına alarak birşeyin üzerine koyan Belvedere Apollosu'nu gördü. Bu şeyin, çıkardığı gıcirtıdan, bir fayton veya araba olması ve Venüs'  alarak götürmesi gerekiyordu. Bu mitolojik sahne, genç arkeolo u pek şaşırtmadı. İkiisi arasındaki konuşmaların yunanca değil de almanca olmasını da yadırgamadı. Nitekim, bir süre sonra yavaş yavaş kendine gelirken, şöyle dediklerini duydu:

— August, sevgilim!..

— Benim tatlı Grete'm!..

Ama birden, düşün görüntüsü tümden de işi-verdi. Karışık gürültünün yerini suskun bir sessizlik aldı. Yıkık kentin kalıntılarını, duman ve alev yansımaları yerine, açık ve berrak bir güneş ışığı kaplamıştı. Kent de yavaş yavaş değişerek bir yatak olmuştu. Yata ın ak örtüleri üstüne vuran güneş ışınları, Norbert'in gözlerini alıyordu. Ve Norbert, erken Roma sabahının göz kamaştırıcı aydınlı ında uyandı.

Birşeyler onda da değişmişti. Nedenini bilmiyordu. şimdi de, adı Roma olan bir kafese kapatılmış olmanın acayip ve ezici duyumu benliğine egemen olmaya başlamıştı. Pencereyi a tı ında, satıcıların birbirinden değişik,  şit  şit çığlıkları geldi kulağına. Kendi  lkesindekilerden daha g r lt c yd  bunlar. Demek ki taştan, gürültülü

bir mapusanenin yerini bir başkası almıştı. Eski eserler müzelerinde, Belvedere Apollonu ve Capitolium Venüsü'yle karşılaşmak düşüncesi korkuttu onu. Kısa bir düşünmeden sonra, kendine ev aramaktan vazgeçti ve hızla eşyalarını hazırlayarak, güneye gitmek için istasyona koştu.

Birbirlerinden ayrılmayan çiftlerle birlikte olmamak için, üçüncü mevki bir vagona bindi. Burada, antik heykellere modellik etmiş olması gereken İtalyan halk tiplerinden, bilimsel yönden ilginç ve öğretici yol arkadaşları bulabileceğini umuyordu. Ne yazık ki küçük, çarpık, raşitik kimseler olan Toscana'lı tekel işçilerinin her zamanki kirliliğinden, müthiş pis kokularından ve kadın türünün temsilcilerinden başka birşey bulamadı. Bunların yanında kendi ülkesinin patates gibi tombul kadınları, Olimpos tanrıçalarını andırıyordu.

Norbert Hanold, iki gün sonra, Pompey yıkıntularına giriş kapısına yakın, önünde okalıptüs ağaçları bulunan Diomede Otelinde, pek öyle salık verilecek türden olmayan, sözümona bir odada kalmaya başlamıştı. Ulusal Müze'deki heykel ve freskleri derinliğine yeniden inceleyebilmek için Napoli'de biraz kalmayı kararlaştırmıştı. Ama orada da aynı şey başına geldi.

Kendini, Pompey'den gelen ev eşyalarına ayrılmış salonda; satenden, ipekten veya dantelden gelin elbiselerinin yerine apartopar geçirilmiş, modern biçkili, yol için hazırlanmış bir sürü kadın giysisiyle çevrili buldu. Bu giysilerden herbiri,

bir kol aracılığıyla, aynı biçimde kusursuz giyinmiş, genç denecek yaşta bir eşin koluna bağlıydı. Harnold'un, bir alanda bir süre önce elde ettiği yetkililik öylesine gelişmişti ki, her erkeğin bir August ve her kadının bir Grete olduğunu ilk bakışta anladı. Duyduğu sözler, yalnızca konuşmaların değişikliğini gösteriyordu.

— Aaa baksana, sahiden pratik insanlarmış. Yemekleri sıcak tutan bu aygıttan biz de almalıyız.

— Olur ama karıcığım, senin elceğizinden çıkan yemekler için gümüş olmalı.

— Bütün pişirdiklerimin hoşuna gideceğini nereden biliyorsun?

Bunu, anlaşma belirten bir bakış ve şekerlenmiş bir cevap izliyordu:

— Benim için yapacağın her şey, nefis bir lokma olacak!

— Yok canım, bir yüksük bu. O zamanın insanların dikiş iğnesi var mıydı ki?

— Öyle herhalde... Ama, sen bunu kullanmazdın, bitanem. Başparmağına bile büyük gelir bu senin.

— Öyle mi dersin? Hangisini tercih edersin sen? İnce parmakları mı, yoksa kalınını mı?

— Senin parmaklarını görmesem de olur. En koyu karanlıkta bile, dünyanın bütün parmakları arasında tanırım seninkileri.

— Korkunç şekilde ilginç. Mutlaka gitmemiz gerekiyor mu Pompey'e dek?

— Yok canım, değmez! Taş ve yıkıntıdan başka birşey yok orada. Baedeker'in dediğine göre, değerli şeylerin hepsi buraya taşınmış. Hem sonra, kızgın güneşin senin nâzik tenine dokunmasını istemem. Yoksa, çok suçlu hissederim kendimi.

— Zenci bir kadınla evlensen isabet ederdin öyleyse...

— Yok canım, bu noktaya dek varmadı daha hayalim. Ama senin o küçücük burnun üzerinde belirecek bir çil lekesi bile mutsuz ederdi beni. Eğer istersen, yarın Capri'ye gidebiliriz sevgilim. Orada bütün rahatlıklar var. Mavi mağaranın şâhâne ışığında, şans denilen piyango'nun bana neler bahsettiğini daha iyi anlayabilirim böylece.

— Susss! Birileri duyabilir. Daha şimdiden utanıyorum. Nereye götürürsen götür, mutluyum ben. Nereye istersen! Yeter ki yanımda sen olasın.

Biraz daha ılımlı, biraz daha tatlı da olsa, göz ve kulak için, her taraf August ve Grete.

Norbert Hanold, bir an, bulantı verecek derecede, boğazına dek yükselen yapışkan bir madde, belki, bir bal deniziyle çevrili buldu kendini. Ulusal Müze'den çıktı. Bir kadeh vermut içmek için ilk rastladığı meyhaneye daldı. Kaçınıcı kezdir şunu soruyordu kendi kendine: Bu yüzlerce, yüzlerce çift, bu işi elbirliğiyle kendi ülkelerinde, evlerinde pekâlâ yapabilecekleri halde, niçin gelip de Flo-

ransa, Roma ve Napoli müzelerini doldururlar? Dinlemek zorunda kaldığı konuşma ve fiskoslarından, bu çiftlerin büyük çoğunluğunun, Capri'ye gitmeyi daha yararlı sayarak, Pompey yıkıntıları arasında yuva kurmaya hiç de niyetleri olmadığını anlamıştı. Bu nedenle, başkalarının yapmadığı şeyi yapmak dürtüsü uyandı içinde: Bu sürü kalabalığından kurtulup, burada, bu İtalyan topraklarında sonuçsuz bir şekilde aramakta olduğu şeyi bulmayı düşündü. Yine burada da sözkonusu olan bir çiftti ama, karı-koca çifti gibi değildi. Bıktırıcı bir şekilde cıvıldaşmayan, kardeş bir çiftti; iki sakin kardeş: Sükûn ve Bilim. Yalnızca bunların yanında sığınak bulabileceğini düşünüyordu. Yine de, kendisi için yeni olan birşey vardı bu özleminde. Eğer bu, başlıbaşına çelişkili birşey olmasaydı, duygusal diye tanımlayabilirdi bunu.

Bindiği fayton, bir saat sonra onu, Portici ile Resina arasındaki uzun yoldan, hızlıca uzaklara götürüyordu. Eski bir Roma kahramanı onuruna donatılmış benzeyen şâhâne bir yoldu bu. İki yanda, hemen her evde, kurutulmak için güneşe serilmiş, sarı bezekler halinde, küme küme Napoli makarnası sarkıyordu. Lokanta mutfaklarının yağ kokuları, tozu, sineği, piresi, havada sallanan kuru balıkları, baca dumanları ve buna benzer gündüz ve gece harçlarıyla, lezzetlerinin doruğuna ulaşacak olan, en kalın ve en ince biçimleriyle, oranın özelliğini yapan en üstün yiyecekler: *maccheroni*, *vermicelli*, *spaghetti*, *cannelloni*, *fidelini*.

Bir yanda, soğumuş lâvlarla esmerleşmiş tarlaların ötesinde Vezüv'ün hunisi yükseliyor, sağda

ise, erimiş göztaşıyla lâciverttaşının karışımından oluşmuş izlenimini veren pırıl pırıl mavisiiyle kör-fez uzanıyordu.

Araba, Torre del Greco'nun bozuk mu bozuk kaldırımlarından, anafurun ittiğı bir ceviz kabuğı gibi, her an en son anmışçasına, uçuyordu sanki. Torre Annunziata'yı gürültüyle geçtikten sonra, sessiz, sert, bitmeyen çekişmeleriyle ilgi çekme yeteneklerini ölçüşen Hotel Suisse ile Hotel Diomedede'nin meydana getirdiğı Dioscuro çiftine vardı ve genç arkeoloğun, ilk yolculuğunda da, adının klâsik oluşu nedeniyle seçtiğı ikinci otelin önünde durdu.

İsviçreli modern rakibi ise, hiç değilse görünürde, sâkin sâkin bakıyordu kapısından. Klâsik komşusunun tenceresinde aynı suyla yemek pişirildiğini ve büyülenmiş alıcıya beceriklilikle sunulan değerli eski eşyaların, kendininkiler gibi, kül tabakalarının altından ikibin yıl önce çıkarılmadığını düşünerek avunuyordu.

Norbert Hanold, bütün aklından geçenlerin tam tersine, birkaç gün içinde, Almanya'dan Pompey'ge gelivermişti. Diomedede Otelini insan konuklarla pek dolu bulmamasına karşılık, bol miktarda karasinek bulunduğunu gördü.

İçinin hızlı tutkularla çalkalanması, alışılmadık birşeydi onun için. Ama bu hayvanlara karşı öfkesini bir türlü yenemiyordu. Doğa'nın kötülüğünün en aşâğılık bir ürünüydü bu yaratıklar. Ra-

hat yaşama bakımından kış mevsiminin yaza daha üstün olduğunu düşündü ve bu hayvancıkları, evrende akılsal bir düzenin varlığına karşı gösterilebilecek tartışmasız tek kanıt kabul etti. Almanya'daki işkence mevsiminden birkaç ay öncesinden karşılıyorlardı burada onu ve önceden saptanmış bir kurbanın üzerine atılır gibi atılıyorlardı üzerine, gözlerinin önünden ok gibi geçiyorlar, kulaklarının dibinde vızıldıyorlar, saçlarının arasına giriyorlar, burnunu, alnını, ellerini gıcıklıyorlardı.

Karasineklerden bazıları, balayına çıkmış çiftleri hatırlatıyordu. Sanki onlar da, kendi dillerince, «August, sevgilim» ve «Benim tatlı Grete'm» diyorlardı. İşkenceden kıvranan zavallı adamcağız, Bologna Etrüsk Müzesin'de gördüğü ve eski bir mezar-dan çıkarılmış sinek yelpazelerinden birine öylesine bir özlem duydu ki!.. Demek, taa eski çağlardan beri insanlığın başbelasıydı bu pis yaratık. Ele geçirdikleri avlarını paralayıp yiyen akrepten, yılan-dan, kaplandan, köpek balığından daha aşağılık, daha amansız bir yaratıktı bu sinek. Hem, gerekli tedbirler alındığında, bu saydığımız hayvanlardan korunulabilinirdi. Oysa karasineğe karşı savunmanın olanağı yoktu. İnsanın ruhsal özünü, düşünme ve çalışma yeteneğini, üstün her isteğini, her türlü güzellik duygusunu kötürümleştiriyor, altüst ediyor ve sonunda yokediyordu. Onu buna iten şey, açlık veya kana susamışlıktan çok, korkunç bir işkence isteğiydi. Metafizik bir kötülüğün tam ifadesini, somut varlığını içinde taşıyan şeyin ta «kendisiydi.»

Meşin püsküllü, tahta saplı etrüşk sinek yelpaze-
si, bunun başlıbaşına bir kanıtıydı. O, yâni si-
nek, Fidias'ın yontu kalemini yanlış bir harekete
sürüklediği gibi, Eşkil'in kafasındaki en yüksek şiirsel
düşünceleri de mahvetmişti. Zeus'un alnı, Afrodite'in
göğsü, Olimpos'un bütün tanrı ve tanrıçaları, te-
peden turnağa, tehlikedeydi. Norbert'e göre, bir
kimsenin değeri, herşeyden önce, en eski çağlardan
beri bütün insan türünün öcünü almak amacıyla,
kendi yaşamı boyunca hergün ezdiği, öldürdüğü,
yaktığı, yokettiği sinek sayısına göre ölçülmeliydi.

Onun, böyle bir zafer için gerekli silâhı yoktu
oysa. Düşmanın ölçüsüz sayı üstünlüğü karşısında
tek başına çarpışmak durumunda kalan, eskinin
en büyük savaş kahramanlarının yapabileceğinden
farklı olmayarak, savaş alanını, yani odasını ter-
ketti.

Bununla birlikte, şöyle bir sezgi doğdu içinde,
dışarı çıktığında: Bugün küçük oranda yaptığını,
yarın daha büyük oranda tekrar etmek zorunda
kalacaktı. Pompey bile ona, ihtiyaçları için doyu-
rucu ve rahat bir oturma olanağı vermiyordu.
Yine de bu düşüncenin yanında, belli belirsiz baş-
ka bir düşünce daha belirdi. Bu tatminsizliği yal-
nız dış koşullar yaratmıyordu. Bu, kaynağını, onun
kendi içinde bulunan birşeylerden de alabilirdi,
kuşkusuz.

Sinekler şimdiye dek hep canını sıkırmıştı ama,
hiç böyle bir öfke nöbetine yolaçmamıştı. Yolculu-
ğun etkisiyle olacak, belli ki sınırları çok gergindi.

Belki de bu gerginlik, bütün kış boyunca odasının pis havasında kapanıp kalma ve aşırı çalışma sonucu, taa evdeyken gelişmeye başlamıştı. Ne olduğunu birtürlü kestiremediği bir şeylerin eksikliğinden olacak, keyifsizdi. Bu hoşnutsuzluğu her yerde yanında taşıyordu. Kuşkusuz, ne sinekler, ne de çevresinde dönuşen evli çiftler yaşantıya sevinç katacak türdendi. Ama eğri oturup doğru konuşmak gerekirse, kendisinin de onlar kadar anlamsız ve amaçsız olarak İtalya'da dolaşıp durduğunu kabul etmeliydi. Onlar gibi kör ve sağır ve hertürlü zevk alma yeteneğinden yoksun... Çünkü yol arkadaşı bilim de kendi inançlarına körükörüne bağılı bir papaz gibi davranıyor, birşey sorulmadan ağzını açmıyordu. Norbert, onunla nasıl olup da hoş vakit geçirdiğini bile unuttuğunu birden anladı.

O gün Pompey'e giriş kapısından girmek için vakit çok geçti artık. Norbert, eski kentin duvarlarının çevresini dolaşan dar yolu anımsadı. Bir kez daha geçmişti oradan. Böğürtlen kümeleri ve çalılıklar arasından tırmanarak oraya ulaşmayı denedi. Sağında kımıltısız ve sessiz yatan gömülü kente göre daha yüksek bir yere gelinceye dek, bir süre yürüdü. Batıda, güneş Tirreno denizinin kıyısına yaklaştığından, çoğunluğunu gölgelerin kapladığı, yıkıntıdan bir düzlük gibiydi. Oysa bütün çevrede güneş, dağ tepelerini ve yakın yolları, yaşamın büyümlü parlaklığıyla yalıyor; Vezüv'ün ağzından yükselen duman çizgisini altın sarısına boyuyor ve Monte Sant'Angelo'in Purpure dağının dik yamaçlarını ısıtıyordu. Işıl ışıl mavi denizin dışında

yükselen Epomeo dağı yüksek ve tekbaşınaydı. Denizde, gizemli dev bir yapıyı andıran çevresiyle, Miseno burnu uzanıyordu.

Gözlerini nereye çevirse, uzak geçmiş'in büyüklüğüyle mutlu şimdi'nin güzelliğini birleştiren şâhâne bir tablo seriliyordu önüne.

Norbert, karanlık bir içerimesiyle onu kendine çeken şeyi, burada bulabileceğini ummuştu. Ama, bırakılmış duvarların yanında, kendisini tedirgin edecek sineklerin veya evli çiftlerin bulunmamasına karşın, yine de iyi bir ruh hali içinde değildi. Doğa bile, yüreğinde eksikliğini duyduğu şeyi ona verme gücünden yoksundu. İlgisizlik derecesinde bir soğukkanlılıkla, bakışlarını, o güzellik cümbüşüne çevirdi. Bu güzelliğin, batan gün altında solmakta ve yitip gitmekte olduğu izlenimi hiç de üzüntü vermedi ona. Geldiği gibi hoşnutsuz, Diomed'e döndü.

Mademki hiç düşünmeden ve huyuna aykırı bir şekilde de olsa, buraya kadar gelmişti, yapılmış bu aptallıktan, hiç olmazsa, bilimsel bir yarar sağlamalıydı. Bunu düşündü gece. Ertesi sabah, kapılar açılır açılmaz, normal yoldan Pompey'e girdi. Önünde ve arkasında, zorunlu rehberin öncülüğünde, küçük kümeler halinde, ellerinde ya kırmızı kaplı Baedeker, ya da ona benzer yabancı kılavuz kitaplarıyla, yıkıntıları gezmek için akın eden iki otelin geçici müşterileri ilerliyordu. Henüz serinliğini yitirmemiş sabah havasını, hemen tümünden, ingiliz ve anglo-ameriken vurgulu konuşmalar dol-

durmuştu. Evli alman çiftler, Monte Sant'Angelo dağının gerisinde, uzaklarda, Capri'de, yumuşacık sözler ve almanca coşkularla, Pagano ordugâhında, sabah kahvaltısında karşılıklı zevkleniyorlardı.

Norbert, istediğini tek başına ve özgürce yapabilmek için, taa başlangıçta, bir-iki güzel söz ve iyi bir balşışle zorunlu rehberden kurtulmayı becerdi. Belleğinin mükemmel olduğunu görmekle sevindi. Bakışlarını çevirdiği her yerde, herşey, sanki dikkatli bir gözlemlle belleğine yerleştirilmişçesine, tam anımsadığı gibiydi. Ama bu, herşeyi aynı biçimde yeniden görmek, oraya dönüşündeki yararsızlığı ortaya koyuyordu. Yavaş yavaş, önceki akşam, kentin duvarlarında duyduğu ilgisizlik duygusu yenilendi içinde. Gariptir ki, Vezüv'ün mavi göğe doğru yükselen duman çizgisini karşısında gördüğü halde, 79 yılı püskürmesinde Pompey'in yokoluşunda, daha birkaç gün önce düşünde hazır bulunduğunu aklından bile geçirmedi.

Habire dolaşmak onu yormuştu. Üzerinde bir uyku hali vardı. Ama bu, düşler dünyasıyla ilgili hiçbir şeyi harekete geçirmemişti. Çevresinde, arkeoloji bilimi için çok ilginç olan, eski kemerlerden, sütunlardan ve duvarlardan bir yığın duruyordu yalnızca. Böyle karanlık bir yorum bir yana, büyük bir yıkıntı birikintisi olarak görünüyorlardı. Evet, belirli bir düzenle yanyana konulmuşlardı, ama yine de son derece tatsızdılar. Bilim ve hayal, genellikle karşıt yollar izliyorlarsa da, belli ki bu kez, her ikisi de, bu dolaşmanın tümünden yararsız olduğu

duygusunu vererek, Norbert Hanold'a yardımlarını esirgemekte anlaşılmışlardı.

Nitekim Forum'dan Anfiteatr'a, Stabia Kapısından [Porta di Stabia] Vezüv Kapısına, sonra Sepoleri [Mezalıklar Yolu] ve başka yollarda oraya buraya gidip duruyordu. Bu arada güneş, sabah yayını tamamlamış, dağların tepeleri üzerinden deniz yönüne en rahat bir şekilde inmeye başlayacağı noktaya varmıştı. İnmekte olan güneş, boğuk ve anlaşılmaz bir sesle konuşan rehberin de hoşnutluğuyla, gezginlik görevlerini yerine getirmeye dalmış kadınlı erkekli ingiliz ve amerikalılara, iki Dioscuri oteline öğle yemeğine gidip rahat rahat oturma isteğini duymaları için bir işaret oluyordu. Sonra, Okyanus veya Manş ötesine geçtiklerinde, konuşmaları için neyin gerekli olacağını dikkatli gözlerle gözlemlemişlerdi zaten. Böylece, küçük küçük kümeleri oluşturan kimseler, hep birlikte, geçmiş'ten iyice doymuş olarak, Marina yolundan Diomedede veya «Mister Sviss»deki şimdi'nin sahte konforlu masalarına doğru, midelerini susturmak için yol almaya başladılar.

İç ve dış bütün koşullar hesaba katıldığında bu, onların yapabilecekleri en bilgece şeydi; çünkü mayısın öğle güneşi, kertenkeleler, kelebekler, göçmüş büyük kentin kanatlı öteki sâkinleri ve ziyaretçileri için kuşkusuz en elverişli saattir. Fakat güneş, insafsız okları nedeniyle bir Mistress veya bir Miss'in kuzeyli derisi için daha az sevimli olmaya başlamıştı. İhtimal bu durum, son saatte *charming*'lerin önemli sayıda azalması, *shocking*'lerin artması ve önceye göre daha şiddetli çene vuruşları arasında

söylenen erkeksel *auh*'ların esnemelere epeyi üstün çıkmasıyla da ilgiliydi.

Tuhaf olan şuydu ki, bu kişiler tam giderlerken, bir zamanların Pompey kenti tümünden değişik bir görünüme bürünüyordu. Canlı bir görünümünden çok, ölüm devinimsizliği içinde, yalnız şimdi tümünden taşlaşıyormuş gibiydi. Ama bundan, insan kulağının işitemeyeceği biçimlerde de olsa, ölümün konuşmaya başladığı duygusu doğuyordu. Orada burada, sanki taşlardan çıkıyormuş gibi, eskiden *Atabulus* denilen güney rüzgârının hafif esintisinin yol açtığı bir hışırtı yükseliyordu. Taa ikibin yıl önce tapınakları, revakları ve evleri yalayıp geçen bu rüzgâr, şimdi de, titreyen yeşil bitki saplarının ince oyununu mermer yıkıntıları üstüne taşıyordu. Çoğun, vahşi bir öfkenin itkisiyle, yaman bir şekilde, Afrika kıyılarından buralara dek geliyordu. Bugün ise, yeniden gün yüzüne çıkmış eski tanıdıklarına, belli belirsiz dokunmakla yetiniyordu. Ama yine de, çölden geldiği için, yolu boyunca hafifçe dokunduğu şeylerin canına okuyordu. Yardımına koşan güneş, soluğunun sıcaklığını güçlendirerek, onun, ulaşamadığı yerlere dek varmasını, böylece diri, parlak, kamaştırıcı bir ışıkla herşeyi örtmesini sağlıyordu. Altından bıçağıyla, evlerin önündeki, bir zamanlar *semitae* ve *crepidines viarum* denilen yaya kaldırımlarındaki her türlü gölge izini silip geçiyor, bütün ışınlarıyla, *vestibula*, *atria*, *perystilia* ve *tabliana*'ların içine dek giriyordu. Giremediği korunaklara ise, yansıyan ışınlarını fırlatıyordu. Bu ışık selinden kaçıp korunabilecek tek köşecik bile yoktu.

Duvarların arasındaki her bir yol, daha da ağarmak için serilmiş, kocaman beyaz bir şerit halinde uzanıyordu. Herşey, ama herşey, kımıltısız ve sessizdi. Karga gibi gıklayan İngiliz ve Amerikan elçileri bir yana, kertenkele ve kelebeklerin en belirsiz yaşantısı bile, suskun kent yıkıntısını terketmiş gibiydi. Aslında tümünden böyle değildi ama, onların hiçbir hareketini gözün yakalaması olanaksızdı. Koca Pan uykuya yattığında, dağ yamaçlarında veya kaya duvarlarında atalarının yüzyıllardır yaptığı gibi, burada da, hareketsiz uzanarak ve kanatlarını birleştirip oraya buraya ilişerek, Pan'ı rahatsız etmemek için aynı şeyi yapmaktaydılar. Sanki öğlenin kutsal sıcağının buyruğunu daha dikkatli bir şekilde duyuyorlardı burada. Çünkü bu ruhlar saatında, ölümlerin dirilmesi ve sessiz dilleriyle konuşmaya başlamaları için, yaşamın susması ve gizlenmesi gerekiyordu.

Çevresindeki herşeyin büründüğü bu değişik görünüm, gözlerden çok duyguya, daha doğrusu, bilinmeyen altıncı bir duyuya egemen oluyordu. Bu egemenlik öylesine güçlü ve ısrarlıydı ki, bu izlenimi alan kimse, hiçbir şekilde etkisinden sıyrılamıyordu.

Giriş kapısına yakın iki otelin, o an, çatal ve bıçaklarını kullanmaya koyulmuş müşterileri arasında, bu altıncı duyuya sahip tek bir kadın veya erkek gösterilemezdi. Oysa doğa, Norbert Hanold'u böyle yaratmıştı. O, bunun sonuçlarına katlanmak zorundaydı. Hoşnut değildi, tam tersine, asla istemediği bir şeydi bu onun. Bu anlamsız ve yararsız

bahar yolculuğuna çıkmış olmak yerine, elinde güzel bir kitapla çalışma odasında sâkin sâkin oturmayı arzuları o. Oysa şimdi, Ercolano Kapısından [Porta di Ercolano] geçerek Sepolcri yolundan kentin içine dönmüş, Sallustius'un evi yanında, soldaki yola sapmak üzereydi ki, içindeki o altıncı duyu birden uyanıverdi. Belki böyle demek de anlamı tam vermiyordu. Bu duyu, Norbert'i, daha çok, yabansı bir düş haline sokmuştu. Tam bilinçle tam bilinçsizlik arasında bir noktadaydı.

Işıkla örtülü ölüm sessizliği, sanki bir gizi saklamak istermişcesine, onun her yanında uzanıyordu şimdi. En küçük bir esinti bile duyulmuyordu. Norbert de soluğunu tutuyordu. Mercurio sokağının [Vicolo di Mercurio], sağda ve solda uzaklara dek uzanan en geniş yol olan Mercurio yolunu [Via di Mercurio] kestiği kavşakta durdu. Bir zamanlar burası, bu tanrıya uygun olarak, iş ve ticaret yapılarının bulunduğu yerdi. Sokakların köşesi bunun dilsiz belgeleri idi. Köşelerde, çatlak taştan masalarıyla *tabernae*'ler, dükkânlar vardı. Bir yanda bir fırının varlığı görülüyor, başka bir yanda, dizili büyük ve yuvarlak küpler, zeytinyağı veya un satılan bir yeri gösteriyordu. Buna karşılık, masalara yerleştirilmiş daha ince boylu ve kulplu testiler, arkadaki yerin; yakın evlerdeki köle ve hizmetçi kızların, ellerinde testilerle, efendileri için akşamları, «caupone» şarabı almaya geldikleri bir şarapçı dükkânını işaret ediyordu. Masa önündeki *semita*'nın üstüne mozaikle yapılmış ve artık okunmaz hale gelmiş yazıtı, sayısız ayakların çiğnediği anlaşılı-

yordu. Bu yazıt, büyük bir olasılıkla, oradan geçenlere ünlü şarabın övgüsünü yapıyordu. Duvar da, insan beli yüksekliğinde bir yerde, bu şarabın bu övgüyü belki de, içine katılan bol miktarda suya borçlu olduğunu alaylı bir şekilde belirtmek için, genç bir öğrencinin, tırnak veya çiviyle sıvanın üzerine yaptığı bir grafit göze çarpıyordu. Bir yanılsama olup olmadığı kesinlikle söylenemezse de, Norbert Hanold'un gözleri, bu çiziklerden *caupo* sözcüğünü seçer gibi oldu. Zor grafitleri bile çözecek kadar hazırlıklıydı ve bu alanda değerli bulguları da vardı. Ama bu kez ustalığı tümünden iflâs etmişti. Bununla da kalmayarak, içinde, lâtinceyi hiç mi hiç anlamadığı ve Pompey'li bir öğrencinin ikibin yıl önce bir duvara çiziktirdiklerini okumak istemenin bile onun için ne denli saçma bir şey olduğu duygusu uyandı.

Bütün bilimi, onu yalnız bırakmakla kalmamış, onda da, bilimi yeniden bulmak yolunda en küçük bir istek kalmamıştı. Onu, çok uzaktan biriymiş gibi anımsıyordu. Kendi duyarlığına göre o, yaşlı, içi geçmiş, sıkıcı bir hala gibiydi. Dünyadaki şeylerin en iç sıkıcısı ve en yararsızı. Bu halanın kuru dudaklarının bilgiç bilgiç buyurduğu ve bilimin kanıtlanmış olarak kabul ettiği şey, tümünden bir görüntüydü; bilgi ürünlerinin kuru dış kabuğuyla ilgiliydi; ne onların içeriğini, özünü aydınlatıyordu, ne de içsel bir kavrayışın tadını duyuruyordu. Öğrettiği şey, soğuk bir arkeoloji anlayışı; konuştuğu ise, ölü bir filolojik dildi. Gönlü, ruhu, yüreği, anlamaya hiç yardım etmiyorlardı. İçinde bunun ihtiyacını duyan kimse, tek başına, salt yaşayan bir

birey olarak, vücudunun var olmayan göz ve kulaklarıyla görmek ve dinlemek için, öğleüstünün sıcak sessizliğinde buraya gelmeliydi. İşte o zaman, herşey, kımıltısızca dışarı çıkar, sessizce konuşmaya başlardı. O zaman güneş, eski taşların gömütsel katılığını çözer, kızgın bir titreme taşları sarar, ölümler ayağa kalkar ve Pompey yeniden yaşamaya başlardı.

Hanold'un kafasındaki düşüncelerin kesinlikle bunlar olduğu söylenemez. Yine de aynı biçimde nitelenebilen karanlık bir duyguydu. Bu ruh durumuyla, önünde kımıltısızca yatan ve aşağıya doğru kentin duvarlarına dek uzanan Mercurio yoluna baktı. Kaldırımın çokgen biçimindeki, lâvdan parçaları, görülmeden önceki gibi, hâlâ birbirine düzgünce bağlıydı ve herbiri açık sarı renkteydi. Ama öylesine göz kamaştırıcıydılar ki sessiz duvarlar ve revaklar arasında, hepsi birden, nakışlı gümüş bir şerit oluşturuyordu.

Ansızın bir ara...

Açık gözlerle yola bakıyordu Hanold, ama düşte gibiydi. Birden, önünde, az ilerde sağda, Castore ve Polluce evinin hemen dışında, bu evi Mercurio yolunun karşı yakasına bağlayan geçitin lâv taşları üzerinde Gradiwa göründü.

Kuşkusuz oydu. Güneş ışınlarının, altınısı bir yansımayla imgesini örtmesine karşın, açık ve kesin olarak, hem profilini, hem de hacimli yüzeyini tanıdı. Omuzlarına düşen başörtüsünün sardığı başını hafifçe eğik tutuyordu. Geniş eteğini, sol eliyle

biraz kaldırmıştı. Sağ ayağı ayak bileklerine dek varan eteğinden dışarda kaldığı için, bir an bile olsa, topuğuyla parmak uçlarının dikey bir açı yaptıkları açıkça belli oluyordu. Renksiz, taş bir hayal değildi sadece. Yumuşak bir kumaştan yapıldığı anlaşılan giysisinde, mermerin soğuk görünüşü yoktu. Sıcak sarı bir renkteydi. Başörtüsünün altundan alınına ve şakaklarına düşen dalgalı saçları, yüzünün kaymak taşı gibi saydamlığında, altın parıltılı esmer bir yansımayla belirginleşiyordu.

Norbert, onu, daha önce, düş gecesinde, burada yürürken gördüğünü anımsadı. Forum'un ötesinde, Apollo tapınağının basamaklarına, sanki uyumak içinmiş gibi rahatça uzandığı zaman... Bu anıyla birlikte, aklına, ilk kez, başka bir şey geldi: İçinde onu iten güdünün bilincinde olmaksızın İtalya'ya gelmiş, Roma ve Napoli'de durmaksızın Pompey'e geçmişti. Ereği, burada onun, Gradiva'nın izlerini bulmaktı. O, Gradiva, kendine özgü yürüyüşü nedeniyle, başka herhangi birisinin izleriyle karıştırılması olanaksız parmak izlerini küller üzerinde bırakmış olmalıydı. Ama bu, düz anlamda böyleydi.

Gradiva, yine de, Norbert'in önünde kımıldayan salt bir düş görüntüsüydü, ama aynı zamanda gerçek bir şeydi de. Onun, gerçek etkiler yaratabilmesi bunu gösteriyordu. Geçitin son taşının kıyısına yakın bir yerde, güneşin kavurucu ışınlarına uzanmış, kocaman bir kertenkele, kımıldamadan duruyor, gövdesinin, altın ve bakırtaşı karışımı halindeki yansımasını Norbert'in gözlerine dek yol-luyordu. Fakat, Gradiva'nın adımları yaklaştığın-

da, pırıltılı lâv tabakaları üstünde kayarak, hızla kaçtı.

Gradiva, ölçülü ve rahat atılan hızlı adımlarla, geçit taşlarını geçmiş, şimdi de, arkası dönük olarak, karşı yaya kaldırımında yürüyordu. Adone evine gidiyor gibiydi. Bu evin önünde bir an durdu. Sonra, sanki birden düşünce değiştirmiş gibi, Mercurio yolunda ilerlemeye başladı. Yolun solunda, büyük yapıların arasında, hâlâ Apollo evi duruyordu. Bu tanrının burada bulunan sayısız resimleri nedeniyle bu eve Apollo evi adı verilmişti. Gradiva'nın, bakışlarını oraya doğru yöneltmesi, Norbert'e, onun, ölüm uykusu için Apollo tapınağını seçtiğini düşündürdü. Demek ki güneş tanrısı kültüyle Gradiva arasında bir bağ vardı ve büyük bir olasılıkla o, bu külte bağlıydı.

Hemen sonra yine durdu. Geçit taşları burada da yolu kesiyordu. Yeniden yolun sağ yanına geçerek, taşları atladı. Şimdi profilden öteki yanı gözükünce, daha değişik oluyordu, çünkü giysisini tutan sol eli görünmüyor ve o eğik kolu yerine, vücudunun çizgisi boyunca sağ kolu dimdik salınıyordu. Fakat aradaki uzaklık nedeniyle, güneş ışınlarının yansıması imgeyi daha karışık yapıyor ve Meleagro evine vardıktan sonra, onun orada nasıl kaybolduğunu görmeyi engelliyordu.

Norbert Hanold, orada öylece kalıvermişti. Yalnızca gözleriyle, ama bu kez vücudunun gözleriyle, Gradiva'nın gittikçe küçülen imgesini izlemişti. Göğsü de kendisi gibi öylece kalıverdiğinden, derinden bir soluk aldı şimdi.

Ama hemen, genellikle baskı altında tutulan ve yokedilen altıncı duyusu bütün gücüyle harekete geçmişti. Önünde bütün bu olup bitenler, bir hayal ürünü mü, yoksa somut bir gerçek miydi?

Bilmiyordu. Uyanık mıydı, düş mü görüyordu, bilmiyordu. Boşuna uğraştı anlamak için. Bir titremedir aldı iliklerini. Hiçbir şey görmüyor, hiçbir şey işitmiyordu. Salt içindeki gizemli birşey, ona, çevresindeki bütün Pompey'in, ruhların öğle saatında yeniden yaşamaya başladığını sezdiriyordu. Böylece Gradiva da yeniden hayata dönmüş ve 79 yılı ağustosunun o ölüm saçı gününden önce kaldığı eve gitmişti.

Norbert, Meleagro evini taa ilk gelişinden bildirdi. Bu kez görmemişti daha. Yalnız, Napoli Ulusal Müzesi'nde, Meleagro'nun ve onun av arkadaşı Atalanta'nın duvar resmi önünde kısaca durmuştu. Mercurio yolundaki o evde bulunan bu duvar resmi, yine aynı eve bu adın verilmesini sağlamıştı. Hareket yeteneklerini tekrar kazandığında oraya dek gelebildiği zaman, evin adını, *calédone* yaban domuzunu öldüren den almadığı kuşkusu uyandı içinde. Birden bir başka Meleagro anımsamıştı: Pompey'in yokoluşundan bir yüzyıl kadar önce yaşamış bir yunan ozanı. Onun soyundan birisi buraya gelmiş, kendine bu evi yapmış olabilirdi. Bu varsayım, yine aklına gelen bir başka durumla bayağı uyuşuyordu. Gradiva'nın yunan asıllı olduğu varsayımını düşündüğünü ve hatta, yunan asıllı olduğu kesin sonucuna vardığını anımsıyordu. Gradiva bu yolla, Norbert'in kafasında, Ovidius'un

Metamorphoses'lerinin birinde tasvir ettiği Atalanta imgesiyle kaynaşmıştı:

Omuzunda kırışksız tutuyordu giysiyi tokası
Yalındı, tek bir topuzda bağlı saçları.

Castore, Polluce ve Centauri evlerini geçtikten sonra, Meleagro evinin önünde durdu. Eşige kazılı ve hâlâ silinmemiş *Have*, onu selâmlıyordu. İlk girişin duvarında, Talih Tanrısı Mercurio, para dolu bir torba sunuyordu. Bu imge, belki de, bu evde oturanların zenginliklerine, genellikle mutlu koşullarına alegorik bir biçimde işaret ediyordu. Ardından, giriş avlusu açılıyordu. Ortada, kartal başlı üç aslanın ayakta tuttuğu mermer bir masa vardı. Ev boş ve sessizdi. Norbert'e tümünden yabancı gözüküyor, sanki hiç gelmemiş izlenimini veriyordu. Evin içi, kentin toprak altına gömülmüş öteki evlerinden daha değişikmiş gibi geldi ona. Revaklı avlu, evin arka bölümündeki çalışma odası aracılığıyla, giriş avlusuna alışılmış bir biçimde bağlanmıyor, sol yanda yer alıyordu. Pompey'deki bütün öteki revaklı avlulara göre daha geniş ve daha tantanalı bir şekilde süslüydü. Yirmi veya otuz sütuna oturan bir revakla çevriliydi. Sütunlar, alt bölümlerinde kırmızıya, üst bölümlerinde beyaza boyanmıştı. Geniş çevreye törenli bir görünüş katıyorlardı. Ortada çeşmeli bir havuz ve iyi işlenmiş bir çit vardı. Bütün görünüşünden, evin, önemli, ince beğenili ve kültürlü bir kişiye ait olduğu anlaşıyordu.

Norbert Hanold çevresine baktı ve bir an çevresini dinledi. Burada da herşey kımıltısızdı. En

ufak bir ses bile duyulmuyordu. O soğuk taşlar arasında hiçbir yaşam soluğu kalmamıştı artık. Gradiva, Meleagro evine gelmiş olsa bile, yeniden boşlukta kaybolmuş olmalıydı.

Revaklı avlunun ardında *decus* denilen bir boşluk daha vardı. Ziyafet salonu gibi bir yerdi. Sarıya boyalı sütunlarla üç yandan çevriliydi. Sütunlar, uzaktan bakıldığında, ışıktaki, altın kaplı gibi parılıyordu.

İki sütun arasında ise, duvarlardan geldiği izlenimini bırakan, daha parlak bir kırmızı ışıldıyordu. Bu, eskiden vurulmuş bir fırçadan ileri gelmiyordu, toprağın şimdiki durumuna bağlıydı. Sanaatkârca yapılmış eski döşeme tümünden yıkılmış ve yokolmuştu. Bahar mevsimi, gömülü kentin öteki evlerinde de olduğu gibi, bütün *decus*'u, tohumlarını rüzgarın getirdiği ve külde filizlenen kırmızı gelinciklerle örterek, eski gücünü hâlâ gösteriyordu burada. Herşey, sık çiçek örtüsünün dalgalanışydı veya öyle gözüküyordu. Aslında kımıltısız duruyordu çiçekler orada. *Atabulus* rüzgarı onlara dek ulaşacak bir geçit bulamıyor, hafifçe, salt yüksekte sürtünüyordu. Ama güneş, kızgın oklarını çiçeklere öylesine gönderiyordu ki, bir sağa bir sola sallanan kırmızı dalgalar izlenimi yaratıyordu.

Norbert Hanold, öteki evlerde böylesine bir görünüme dikkat etmemişti. Ama burada etkilendi. Çevreyi dolduran çiçekler, Lethe kıyısında yetişen türdendi. Ortasında *Hypnos* yatıyordu. Geceleyin kırmızı kadehlerden topladığı suyla, hertürlü bilinci

yokeden uykunun önüne geçiyordu. Norbert, revaklı avludan *decus*'a girdiğinde, sanki, ensesinde, insanların ve tanrıların antik terbiyecisinin büyüleyici vuruşunu duymuştu. Derin bir uykuya dalmadı ama, bilincini tatlı bir içerimesi kapladı. Kendinde olduğu sürece, karşı duvardaki antik imgeleri gördü: Elma sunan Paris ve elindeki kalkanla genç bir Bacchayı korkutan bir satyrus.

Fakat yeniden, ansızın, hiç beklenmedik bir anda..., beş adım ötede, revakın üst bölümünde kalan tek parçanın gölgesi altında, iki sarı sütun arasındaki alçak bir basamakta bir kadın figürü oturmakta ve o an, ince bir hareketle, başını kaldırmaktaydı. Norbert'in varlığından haberi olmamıştı. Yalnızca şimdi adımlarını duymuştu onun. Bütün yüzüyle gördü onu Norbert. İki ayrı izlenim uyandı içinde. Bu yüz, Norbert'e, bir yandan yeni bir yüz gibi görünüyor, ama aynı zamanda, önceden bilinen, görülmüş veya hayal edilmiş birşey gibi geliyordu. Yüreği hop etti. Soluğu tılandı. Çünkü o yüzün kimin yüzü olduğunu kesinlikle tanımıştı. Aradığı ve uğruna Pompey'lere dek geldiği şeyi bulmuştu. Gradiva, öğleüstünün hayaletler saatında, hayalet yaşantısını yaşıyordu hâlâ. Ve düşünde, Apollo tapınağının basamaklarına otururken gördüğü gibi, şimdi, burada, önünde oturuyordu. Dizlerinde, ne olduğunu pek seçemediği beyaz bir şey seriliydi. Bir papirüs yaprağına benzetti. Üstünde kırmızı bir gelincik vardı.

Şaşırmış gibiydi. Parlak, koyu saçlarının ve kaymak taşı saydamlığındaki alnının altında, ina-

nılmayacak derecede ışıltılı iki göz, bir soru ifade-
siyle, hayretler içinde ona bakıyordu. Norbert'in,
onun çizgilerinde, profilden gördüğü çizgilerle uy-
şumu bulabilmesi için birkaç saniye yetti. Önden
bakıldığında böyle olmalıydı mutlaka. Bu nedenle,
ilk bakışında da, tümünden yeni gelmedi bu çizgiler
ona.

Açık sarıya çalan giysisi, yakından, daha sıcak
bir ton alıyordu. Belli ki, oldukça yumuşak bir yün-
den yapılmış hafif bir kumaştandı. Başını saran ör-
tüsü de aynı türdendi. Basit bir topuzla toplanmış
koyu saçlarının bir bölümü, başörtüsünden ensesine
taşıyordu. Boynunda, ince çenesinin hemen altında,
küçük altın bir maşa, giysisinin önünü kapatıyordu.

Norbert Hanold, loşlukta bunları görebildi an-
cak. Güdüsel olarak elini başına götürüp, hasır şap-
kasını çıkarmıştı. Sonra yunanca şunları söyledi:
«Sen misin, Iasos'un kızı Atalanta? Yoksa ozan
Meleagros'un soyundan mısın?»

O, bir şey söylemeden, sâkin bir ifadeyle, ses-
sizce süzdü Norbert'i. İki ayrı düşünce belirdi Nor-
bert'in kafasında: Ya salt bir ruhtu ve bu nedenle
konuşma olanağı yoktu, ya da yunan asıllı değildi,
dolayısıyla bu dili bilmiyordu. Yunancadan lâtin-
ceye atladı:

— Lâtin soyundan Pompey'li bir soylu muydu
baban?

Yine bir cevap alamadı. Ama kadının ince
dudakları, sanki gülmemek için kendini zor tutuyormuş

gibi, hafifçe kımıldadı. Norbert paniğe kapılmıştı. Norbert'in karşısında, dilsiz bir görüntü, konuşma yeteneği olmayan bir hayalet gibi duruyordu o. Bu nedenle, umutsuz bir ifade kapladı Norbert'in yüzünü.

Oysa, kadının dudakları artık kendini tutamamış, açıkca gülerek, sesini duyurmuştu:

— Benimle konuşmak istiyorsanız, bunu almanca yapmanız gerekecek.

İkibin yıl önce ölmüş Pompey'li bir kadının ağzından bunu duymak gerçekten olağanüstü bir şeydi. Ya da bu, değişik ruh durumundaki bir dinleyici için böyleydi. Fakat aynı anda beliren iki ayrı izlenimin etkisinde kalan Norbert, bu garipliğe dikkat etmedi. Birinci izlenim, Gradiwa'nın konuşabilmesiyle, ikincisi de ses tonuyla ilgiliydi. Ses tonu da, bakışları gibi, aydınlıktı; yüksek değildi, berraktı. Bu ses, güneş sessizliğinde, çiçek açmış gelinciklerden geçerek varmıştı ona. Genç arkeolog, bu sesi, içinde, hayalinde, önceden işittiğini farkettil. Elinde olmadan, yüksek sesle belirtti bunu:

— Sesinin böyle olacağını biliyordum zaten.

Anlamaya çalışıp da anlamadığı belliydi kadının, yüzünden. Norbert'in son sözlerini şöyle yanıtladı:

— Benimle hiç konuşmadığınıza göre, nasıl olur bu?

Norbert, onun niçin almanca konuştuğunu, niçin, yeni kullanıma uyarak, ona üçüncü çoğul şa-

hısla «siz» dediğini kavrayamıyordu. Mademki böyle yapıyordu, öyleyse böyle olmalıydı diye düşündü.

— Doğru, hiç konuşmuşluğum yok... ama ben seni, uyumak için uzandığın zaman çağırmıştım. Hem sana o kadar yakındım ki... Yüzün güzeldi ve kımiltısızdı, mermer gibi. Bir dilekte bulunabilir miyim?... N'olur, bir kez daha yüzünü basamağa aynı şekilde koy...

Norbert konuşurken, olağanüstü birşey olmuştu :

Kırmızı ve altın renginde bir kelebek, gelinciklerden kalkıp sütunlara doğru uçmuş, Gradiwa'nın başı üzerinde bir kaç kez dönmüş, sonra da, saçlarına konmuştu. Birden dikleşti görüntüsü. Nitekim hızlı, ama aynı zamanda sâkin bir hareketle ayağa kalkmıştı. Bir an yine, Norbert Hanold'a doğru kısa ve suskun baktı. Bu bakışta sezilenen birşey, kadının, Norbert'i deli saydığını tanıthıyordu. Antik revakın sütunları boyunca, o kendine özgü adımlarıyla uzaklaştı.

Şaşkınlıktan soluğu kesilmişti Norbert'in. Karmakarışık kafasıyla, yine de, olup bitenlerin anlamını kavramıştı. Öğleüstünün hayaletler vakti geçmişti. Hades'in çiriotu alanından, kelebek biçiminde, kanatlı bir haberci, ölüleri çağırmak için gelmişti. Yine karışık bir şekilde de olsa, başka birşey ekleniyordu buna: Norbert, Akdeniz ülkelerinin bu güzel kelebeğine *Cleopatra* denildiğini biliyordu. Kocasının ölümüne dayanamadığından, kendini yakarak kurban etmek için cehenneme göç eden, Meleagro'nun genç karısının da adı aynıydı.

Gradiva uzaklaşırken, ardından bağırdı:

— Yine gelecek misin buraya? Yarın öğleüstü?

Ama o, bakmadı ardına. Hiçbir şey demedi. Ve sütunların arkasındaki *decus*'un bir köşesinde kayboldu. Sarsıntı gibi bir şeye yol açtı Norbert'in içinde bu. Onu izlemeye çalıştı. Ama açık giysisine hiçbir yerde rastlayamadı. Güneşin sıcak ışınlarının kızgın hale getirdiği Meleagro evi, sessiz ve hareketsiz kalmıştı çevresinde. Yalnızca Cleopatra, kızıl yansımali altın kanatlarıyla hâlâ uçuyor, sık gelincikler üstünde ağır daireler çiziyordu.

Hanold, ne zaman ve ne şekilde giriş kapısına döndüğünü hatırlamıyordu. Hatırladığı tek şey, midesinin çağrısına uyarak, hayli gecikmeyle de olsa Diomedede'deki masasında kendini bulduğuydu. Diomedede'den kalktı ve önüne çıkan ilk yoldan, belirli hiçbir amacı olmadan, Castellamare'nin kuzeyindeki köyün kıyısına doğru yürüdü. Burada, bir lâv kütlesinin üzerinde, melteme karşı, güneş Sorrento üstündeki Sant'Angelo dağıyla Ischia üstündeki Epomeo dağının ortasında batıncaya dek oturdu. Deniz suyunun yanında birkaç saat oturmasına karşın, temiz havanın, içindeki ruhsal ısıya hiç yararı olmadı. Aynı koşullar içinde otele döndü. Müşteriler ciddi ciddi yemek yemekle meşguldüler. Norbert de, yemek salonunun bir köşesine ilişti, bir şişe Vezüv şarabı getirtti ve konuşulanlara kulak misafiri olarak, yemek yiyenleri seyre koyuldu. Gerek davranışlarından, gerekse konuşmalarından, hiçbirinin, öğle vakti, bir hayal örneği, hayata dönen

Pompey'li ölü bir kadına rastlamadıkları ve onunla konuşmadıkları kesinlikle anlaşıyordu. Bu saatla, hepsi de burada yemekte olduğuna göre, doğal bir şeydi bu. Norbert, niçin ve hangi amaçla olduğunu iyice bilmeden, Diomedé'nin rakibi Hôtel Suisse'e taşındı. Orada da bir şişe Vézuv şarabıyla (çünkü mutlaka bir şeyler ısmarlamak gerekiyordu) bir köşeye çekildi, göz ve kulaklarıyla aynı gözleme daldı. Sonuç aynıydı. Şu farkla ki, artık, Pompey'in şimdiki canlı müşterilerinin hepsini tanıyordu.

Yeni edindiği bütün bu bilgiler ona yeni birşey vermese bile, yine de, gözlem yoluyla, tek yönlü de olsa, ilişki kurmadığı tek bir erkek veya kadın müşterinin bulunmadığını bilmesi, hoş bir duyguyla doldurdu içini. Doğal olarak, bu iki lokantadan birinde Gradya'yla karşılaşmak gibi saçma bir varsayım aklının köşesinden bile geçmemişti. Fakat, oradaki hiçbir erkek veya kadının Gradya'ya uzaktan yakından benzeyen bir yanının bulunmadığına and içebilirdi.

Bu gözlemleri sırasında, şişeyi peşpeşe bardağına doldurmuş ve son bardağı da boşaltmıştı. Şişe bitince, Diomedé'ye dönmek için kalktı. Göğ, ıslıl ıslıl parıldayan sayısız yıldız serpilmişti. Herzamanki bert'te Perseus'un, Cassiopeia'nın, Andromeda'nın, gibi hareketsiz görünmüyorlardı. Nitekim, Noryanlarındaki daha birçok yıldızla birlikte, sanki ağır bir raks hareketiyle, bir o yana bir bu yana, hafif hafif sallandıkları izlenimi uyandı. Burada, bu topraklarda, ağaçların ve yapıların koyu profilleri de yerlerinde kımldamadan durmuyor gibi geldi ona.

Bu bölge toprağının, eskiden beri sallanmaya eğilimli olduğu biliniyordu, dolayısıyla bu olgu pek şaşırtmamalıydı. Yer altındaki ateş, her yerde şiş-kırmaya hazırdı ve sıcaklığından birazını asmalara dek iletiyordu. Norbert'in içmeye alışık olmadığı Vezüv şarabı ise, bu üzümlerin sıkılmasından elde ediliyordu.

Eşyaların bu sallanma hali, bir bakıma, şarabın etkisine verilse de, Norbert, bütün herşeyin, öğle üzerinden beri kafasında açıkça karışmaya başladığını anımsadı. Dolayısıyla, yeni bulmadı bunu ve bütün olanları, daha önce olanların basit bir devamı saydı. Odasına çıktı. Biraz, pencereden Vezüv'ü seyretti. Yanardağın tepesinde, o duman çizgisi görünmüyordu şimdi. Duman, daha çok, koyu lâv renginde bir örtü gibi dalgalanarak sallanıyordu.

Genç arkeolog, ışığı yakmadan soyundu. Yatağını bulmaya çalıştı. Uzandığında, Diomedede ötelindeki yatağında bulmadı kendini. Bir kırmızı gelincik tarlasına uzanmıştı. Gelincik çiçekleri, sıcak bir örtü gibi, üstünü örtüyorlardı.

Baş düşmanı, *musca domestica communis*, karasinekler, elli kadar temsilciyle, karanlık yüzünden uykudaydı. Bunlardan, yalnız bir tanesi, uykulu olduğu halde, sırf işkence etmek isteğiyle duvardan kalkıp burnunun önünde vızıldamaya başlamıştı. Ama bu kez Norbert, karasineği, yüzyılların başlangıcından beri insanlığın üzerine çulllanmış mutlak kötülük olarak görmedi; kapalı gözleri önünden, altın kanatlı bir Cleopatra gibi uçtuğunu duydu.

Güneş, sabahleyin, sineklerin de gayretli yardımlarıyla onu uyandırdığında, yatağında hangi olağanüstü Ovidius değişiminin gerçekleştiğini anlayamadı. Kuşkusuz, yanına mitik bir yaratık gelmiş, sürekli olarak bir düş ağı dokumuştur. Çünkü düşünme gücünü yokedecek kadar tıka basa dolu hissediyordu başını. Anımsadığı tek şey, tam öğleüstü, Meleagro evinde yeniden bulunması gerektiğiydi. Bununla birlikte, giriş kapısındaki bekçilerin, yüzünü gördüklerinde, onu içeri sokmayacakları korkusuna kapıldı. Her ihtimale karşı, başkalarına yakından görünmemek en iyisiydi.

Pompey'i iyi tanıyan birisi, böyle bir sonucu önlemek için pek meşru olmayan bir yol bulabilirdi. Hem öte yandan, ruh durumu, ona, talimatname hükümlerine uyma olanağı vermiyordu. Bu nedenle, gelişinin akşamında olduğu gibi, eski duvarlara gitti. Bekçisiz ve ıssız Nola kapısına dek, duvarları izleyerek, yıkıntılar kentinin çevresinde geniş bir daire çizdi. Kolayca içeri girdi buradan. Giriş bileti karşılığı olan 2 lireti İdareden kaçırdığına şimdilik pek aldırmış etmeden yaptı bu işi. Sonra, herhangi bir şekilde, borcunu ödemek fırsatını nasıl olsa bulurdu.

Kimseye görünmeden, genellikle kimsenin uğramadığı, çoğunluğu hâlâ toprak altında bulunan, pek dikkat çekmeyen bir yerine vardı kentin. Gizli bir köşenin gölgesinde durarak ve vaktin geçişini anlamak için ikide bir saatına bakarak beklemeye koyuldu. Bir ara bakışları, yıkıntı yığımindan sarkan ve tanımakta güçlük çektiği, gümüş yansımali be-

yaz bir şeye değdi. GÜdÜsel olarak yaklaştı. Tohumu, buralara rüzgarla gelmiş, beyaz çiçekli bir çirişotu dalıydı bu. Çirişotu, yeraltı dünyasının çiçeğiydi. Norbert'in burada beklemekte olduğu şeyi anıştırmak için burada büyümüşe benziyordu. Kopardı eline alarak, yerine döndü.

Mayıs güneşi, bir gün önceki gibi, gittikçe daha da yakmaya başlamıştı. Sonunda zenit noktasına dek vardı. Norbert, bunun üzerine, Nola yolu boyunca yürümeye başladı. Bütün öteki yollar gibi bu da, bir ölüm sessizliğinde bırakılmışcasına uzanıyordu. Biraz ilerde, batıya doğru, sabah ziyaretçilerinin tümü, hazırlanmış yemek masalarına koşmak üzere, Marina kapısına doğru yığılmaya başlamışlardı. Kızgın havanın titreyişi kalmıştı yalnız. Ve göz kamaştıran ışıktaki, Norbert Hanold'un, elinde çirişotu sapıyla imgesi, ölü bir ruhu Hades'e götürmekte olan(ama modern bir biçimde giyinmiş) bir *Hermes psychopompos*'u andırıyordu.

Farkında olmadan, güdÜsel bir itkiyi izlercesine, Fortuna yolunu, peşinden Mercurio yolunu buldu ve sağa saparak, Meleagro evinin önüne geldi. Burada, ilk giriş yeri, giriş avlusu ve revaklı avlu, bir gün önceki gibi çansızca karşıladılar onu. Revaklı avlunun sütunları arasında, *decus*'un gelincikleri alev alev parlıyordu. İçeri girdiği zaman, arkeoloji bilimi için ev sahibinden önemli bir bilgi almaya dün mü, yoksa ikibin yıl önce mi gelmişti buraya, kuşkusu vardı bu konuda. Sonra, ne gibi bir bilgiydi, bilmiyordu. Öte yandan —bir çelişkiyse de—, bütün antikite bilimi, ona o an, dünyanın en yarar-

sız, en ilgisiz bir şeyi olarak göründü. Her düşüncüyü, her araştırmayı kendine çeken tek bir şey varolduğuna göre, nasıl olurdu da bir kimse bununla uğraşardı: Yalnız ruhların öğle saatında veya sadece bir gün önce, hatta her yüzyılda, ya da bin yılda bir kez bile canlansa, aynı zamanda hem ölü hem diri olan bir varlığın cisim olarak görüntüsünün özü ne olabilirdi? O yaratığın buraya tekrar gelişinin bugün nasıl sorunsal bir nitelik taşıdığını birdenbire anlamıştı şimdi. Belki aradığı kadınla karşılaşamayacaktı. Belki ancak uzun bir zamandan sonra ona tekrar gelmek izni verilecekti. Norbert, işte o zaman, yaşayanlardan bir kimse değil, ölmüş, gömülmüş, unutulmuş olacaktı.

Bununla birlikte, elinde elma sunan Paris'in altındaki duvar boyunca ilerlerken, gözleri, tam bir gün öncesi gibi, aynı giysiyle, iki sütun arasındaki aynı basamağa oturmuş Gradiwa'yı gördü. Hayalinin ona oynamakta olduğu oyuna kanmadı bu kez. Hayalinin, bu kez, onu gerçekten gördüğünü, yanılmalı bir biçimde tekrar gözleri önüne serdiğini biliyordu. Yine, kendisinin yarattığı, ama gerçeklikten yoksun bir imgenin seyrine dalmaktan kendini alamadı. Bir an hareketsiz kaldı ve farkında olmaksızın, iniltili bir sesle bağırdı:

— Ah, neden gerçek olarak yoksun sen, neden hâlâ yaşamıyorsun?

Sustu. Antik salonun kalıntıları arasında yeniden sessizlik oldu. Ama bu sessizliği, «Oturamaz mısın sen de? Yorulmuşa benziyorsun» diyen bir ses bozdu.

Kalbi duracak gibi oldu Norbert'in. Boşuna kendini toparlamaya çalıştı. Bir görüntü konuşamazdı. Yoksa, bu aldatı onda, bir işitme sanrısı da mı yaratmaktaydı? Gözlerini ayırmadan, eliyle bir sütuna tutundu. Aynı ses yine duyuldu. Bu ses yalnızca Gradiva'nın olabilirdi:

— Beyaz çiçek mi getirdin bana?

Başı dönüyordu. Ayakta duramayacağını hissetti. Oturmak zorundaydı. Gradiva'nın karşısındaki sütun boyunca kayarak, kendini basamağa bıraktı. Gradiva'nın aydınlık gözleri ona bakıyordu. Ama bu kez, dün birden yerinden kalkıp gittiği zamankinden değişik bir ifade taşıyorlardı. Bezdirilmiş bir hali vardı dün. Kendini ağırdan satıyordu. Bu arada düşüncesini değiştirmiş gibi, kaybolmuştu o hali. Şimdi merak veya bilme isteği gibi birşey seziliyordu gözlerinde ve yüzünde. Konuşmalarında kullandığı üçüncü çoğul şahıs zamirinin de artık ağzına ve duruma uygun düşmediğini anlamış olacak ki, «sen» diyordu. Doğal birşey gibi, hiç zorlamadan gelivermişti dudaklarına «sen» sözcüğü. Norbert, onun son sorusuna cevap vermemişti. Yine konuştu:

— Ben uyumak için uzanırken bana seslendiğini, sonra yanımda beklediğini söylemiştin dün. Dedikine göre, yüzüm, mermer gibi bembeyaz olmuş. Hatırlamıyorum. Lütfen daha açık olarak anlatır mısın?

Konuşma yeteneğine yeniden kavuşan Norbert, cevap verdi:

— Forum'daki Apollo tapınağının basamaklarında durduğun ve Vezüv'ün kül yağmurlarının seni örttüğü geceydi.

— Demek o zaman? Evet... aklıma gelmemişti birden. Böyle bir şeyin olduğunu düşünmem gerekirdi. Dün söylediğinde, hiç beklemediğim bir şey gibi gelmişti bana, buna hazırlıklı değildim hem. Ama, belleğim yanıltmıyorsa, yaklaşık olarak ikibin yıl önceydi bu. Taa o zamanlar yaşıyor muydun sen? Daha genç görünüyorsun oysa?

Çok ciddi konuşuyordu. Yalnız konuşmasının sonuna doğru, yüzünde, hafif, tatlı bir gülümseme belirdi. Norbert, güç durumunda kalmıştı. Biraz kekeleyerek yanıtladı:

— Yok, pek sanmıyorum... 79 yılında henüz yaşamıyordum mutlaka... belki de... ha, evet, düş denilen o durum beni Pompey'in yıkılış zamanına götürdü... Ama görür görmez tanıdım ben seni.

Norbert'in iki adım uzağında ve karşısında oturan Gradiwa'nın yüzünde açıkça şaşkınlık ifadesi vardı. Hayretle sordu:

— Demek beni tanıdın? Demek düşünde? Söyler misin, nasıl?

— Hemen... Senin, o kendine özgü yürüyüşünden...

— Demek, buna dikkat ettin? Böyle özel bir biçimde mi yürüyorum ben?

Norbert'in şaşkınlığının arttığı besbelliydi. Devam etti:

— Evet... Bilmiyor muydun? Başka kimsede rastlanmayan çok güzel bir biçimde yürüyorsun. Hiç olmazsa, şimdi yaşayan kadınlar arasında böylesi yok. Ama ben seni vücudunun biçiminden, yüzünden, davranış ve giysinden de tanımıştım. Çünkü herşey Roma'daki kabartmayla tamıtamına çakışıyordu.

Az önceki ses tonuyla tekrar etti Gradiva:

— Roma'daki kabartmayla demek? Öyle ya, bunu da düşünmemiştim. Şimdi bile pek iyi bilemiyorum... Nasıldı ki? Nerde görmüştün?

Norbert, bu kabartmanın, kendisinin çok hoşuna gittiğini, Almanya'da bir kopyasını sağlayarak, bunu birkaç yıldan beri odasının duvarına astığını anlattı. Onu hergün seyrediyordu. O figürün, bir sokağın geçit taşlarını geçmekte olan Pompey'li genç bir kadını betimlediği düşüncesine varmıştı. Bu düşüncesini, gördüğü düş de doğrulamıştı. Şimdi, o kadının izini bulmak için buraya geldiğini biliyordu. Dün öğleüstü, Mercurio yolunun köşesindeyken, o da, Apollo evinin ötesine geçmek istercesine, geçit taşlarının üzerinden, tam da resimde olduğu gibi, önünden geçmişti. Sonra, yolu geçmiş ve Meleagro evinde kaybolmuştu.

Gradiva başını sallayarak,

— Evet, Apollo evini gezmek niyetindeydim, ama sonra buraya geldim, dedi.

Norbert sözlerine devam etti:

— Bunun için yunan ozanı Meleagros geldi aklıma. Sandım ki sen de onun ailesinden birisin ve sana izin verildiği saatta babaevine dönüyorsun. Ama sana yunanca konuştuğum zaman, anlamadın?

— Yunanca mıydı konuştuğun? Hayır, anlamıyorum, ya da tümünden unutmuş olmalıyım. Oysa şimdi buraya geldiğinde, gerçekten anladığımı birşeyler işittim. Birinin hâlâ burada olabileceği ve yaşayabileceği arzusunu belirtiyordun. Kimi amaçladığını pek iyi kavrayamadım.

Şöyle açıkladı Norbert: Onu gördüğü zaman gerçek olduğuna inanmamıştı. Dün ilk olarak gördüğü yerde hayalinin yarattığı yanılsamalı bir imge sanmıştı.

Güldü Gradiva:

— Belleğine imgeleri yerleştirmekte sahip olduğun üstün yetenekten kuşkulananmak için elinde bir nedenin varmış gibi görünüyorsun. Seninle kurmuş olduğum ilişkilerde, hiç ummazdım bunu.

Bu konuyu keserek, hemen ekledi:

— Şu, biraz önce söylediğin yürüyüşüm ne gibi bir şey?

Belli ki onda da bu konuya karşı ilgi uyanmıştı. Hep ona dönüyordu. Hanold, «senden şunu dilesem...» demek üzereydi, ama hemen vazgeçti. Dün, Apollo tapınağında, uyumak üzere yeniden basamağa uzanmasını istediği zaman, birden kalkıp gittiğini, birden yılgıyla hatırladı. Bu durum, kafasında, bulanık bir şekilde, giderken Gradiva'nın

ona yönelttiği bakışla birleşti. Oysa şimdi, gözlerinin sakın, dostça ifadesi devam ediyordu. Hanold konuşmasını yarıda kestiği için, o konuştu:

— Benimle ilgili olarak, birinin hâlâ yaşaması gerektiğine inanman ve yaşamasını dilemen, nâzik bir davranış oldu benim için. Eğer bir dileğin varsa, seni memnun etmek sevindirir beni.

Bu sözler Norbert'in korkularını yatıştırdı.

— Resmindeki gibi yürüdüğünü yakından görebilirim çok mutlu olurum, dedi.

O, hiçbir şey söylemeden, hemen yerinden kalktı ve duvarla sütunlar arasında birkaç adım attı. Norbert'i bunca etkileyen, bu rahat ve aynı zamanda çevik yürüyüş biçimiydi işte! Dik açı yapacak kadar yükseliyordu tabanı. Ama Norbert, ilk kez şunu da farketti: giysisinin altında, sandal yerine, ince deriden yapılmış, kum renkli pabuçlar vardı. Dönüp tekrar uzaklaştığında, kabartmadaki ayakkabıyla onun ayakkabısı arasındaki değişikliği belirtti. O zaman Gradiva,

— Her şey için değişiyor zaman. Zamanımızda pek gitmiyor sandal. Toz ve yağmurdan daha iyi koruyan ayakkabılar giyiyorum. Hem, niçin öyle, önünde yürümemi istedin? Özel ne var ki yürümemde?

Aynı soruyu tekrar etmesi, kadınlara özgü bir merakın belirtisiydi. Norbert, ayağını kaldırıışındaki özelliğin sözkonusu olduğunu; ülkesinde, haftalarca caddelerde, bugünün kadınlarının yürüyüşünü göz-

lemlemeye çalıştığını söyledi. Sadece bir kadının, kendisinde, böyle yürüyormuş izlenimini bırakmasının dışında, bu güzel yürüyüş biçimi tümünden yok olup gitmiş gibiydi yeryüzünden. Ve üstelik cadde-
deki kalabalık nedeniyle o kadını da iyice göreme-
mişti. Yüz çizgileri de biraz Gradiva'nınkilere ben-
ziyordu ama, ihtimal yine de bir yanılsamaydı.

— Yazık, dedi Gradiva, oysa büyük bir bilim-
sel değeri olurdu böyle bir bulgunun. Bunu bulmuş
olsaydın, belki buralara dek gelmek zorunda kal-
mayacaktın. Hem, kimden konuşuyorsun sen ku-
zum? Kimdir Gradiva?

— Adını bilmediğim için, kendimden bu adı
verdim o kabartma resme... Şimdi bile bilmiyorum
adını.

Son cümleyi söylemeden, biraz duraksamıştı.
Kadın da, kendisine yöneltilen bu kapalı soruyu
yanıtlamadan önce, epeyce tereddüt geçirdi. Son-
ra,

— Benim adım Zoe, dedi.

Üzgün bir sesle yanıtladı Norbert:

— Adın ne güzel yakışıyor sana! Ama benim
için acı bir alay tadı var onda. Çünkü Zoe, hayat
demektir.

— Önüne geçilmez şeye uymak gerekir. Uzun
zamandır benim de ölü kalmaya alıştığım gibi. Bu-
günkü vaktim bitti artık. Mezarlık çiçeği getirmişsin
bana. Dönüş yolculuğumda eşlik eder. Hadi, ver!

Kalktı, ince elini Norbert'e uzattı. Norbert, parmaklarına dokunmamaya dikkat ederek, çirışotunu verdi. Gradiva, çiçeği aldıktan sonra,

— Teşekkür ederim, dedi. Talihi bol kızlara bahar gülleri verilir. Senin elinden bir unutu çiçeği almam doğrudur aslında. Yarın da, yine bu saatda buraya gelmeme izin verilecek. Senin yolun da bir kez daha Meleagro evine düşerse, yine gelinciklerin yanına otururuz karşılıklı. Evin eşiğinde *Have* yazılı. Ben de sana *Have* diyorum

Yürüdü. Bir gün önceki gibi, sanki yerin altına göçüvermiş gibi, revakın köşesinde gözden kayboldu. Herşey boş, sessiz ve anlamsız oldu yeniden. Yalnızca, az ilerde, gömülü kentin üstünde uçan bir kuşçuğun, incecik bir gülüşe benziyen sesi yankılandı bir an.

Norbert, Gradiva'nın oturduğu basamağa baktı. Beyaz bir şey gözüne ilişti. Dün Gradiva'nın kucığında tuttuğu papirüs yaprağına benziyordu. Götürmeyi unutmuştu. Norbert, korka korka elini uzattığında, Pompey'in çeşitli evlerinin ayrıntılarını betimleyen, karakalem çizimlerle dolu, küçük bir defter olduğunu gördü. Sondan bir önceki yaprakta, Meleagro evinin giriş avlusundaki kartal başlı aslanlı masa çiziliydi. Son yaprakta ise, revaklı avlunun sütunları arasından görüldüğü gibi, *decus*'un gelinciklerinin çizimine başlanmıştı.

Ölü birisinin, bugün yapıldığı gibi, bir deftere çizimler yapması, düşündüklerini almanca söylemesi kadar olağanüstü birşeydi. Bütün bunlar di-

rölme olayının önemi yanında ikinci dereceden ayrıntılardı. Belli ki, serbest öğle saatını, onun için yeni birşey olan sanatla, yaşadığı yerlerin şimdiki durumunu tespit etmekle geçiriyordu. Her sözünün yargı kesinliği gösterdiği gibi, çizimler de, gelişmiş gözlem yeteneğini tanıtlıyordu. Belki de geçmişte, kartal başlı aslanlı antik masaya oturmuştu. Bu masa, onun gözünde, anı gibi özel bir değer taşıyordu.

Norbert, elinde defter, güdüsel olarak, revak boyunca yürümeye başladı. Revakın döndüğü yerde, duvarın üstünde, çok ince birinin geçmesine yetecek kadar dar bir geçit bulunduğunu gördü. Buradan yandaki yapıya geçiliyordu, oradan da, evin öteki yanındaki Fauno yoluna. Böylece Zoe-Gradiva'nın, orada yerin altına göçmediğini —çünkü saçma bir şeydi bu ve nasıl böyle düşünebilmişti, aklı almıyordu?—, fakat mezarına dönmek için o geçidi kullandığını anladı. Mezar, Sepolcri yolunda olmalıydı. Koşarak Mercurio yoluna geçti, Ercolano kapısına dek yürüdü. Ne var ki, terden sırsıklam ve soluk soluğa buraya vardığında, vakit çok geçti artık. Geniş Sepolcri yolu, beyaz parlaklığı içinde, ıpıssız uzanıyordu. Yalnız, yolun sonuna doğru, güneş ışınlarının göz kamaştırıcı parıltısının ötesinde, belki Diomede Villası hizasında, belli belirsiz bir gölge var gibiydi.

Norbert Hanold'u, günün ikinci yarısında, bütün Pompey'in veya hiç değilse kendisinin gittiği yerlerin sisle örtülü olduğu duygusu kapladı. Ama her zamanki gibi gri, karanlık, hüzünlü bir sis değildi bu. Açık ve renk renkti: deniz mavisi, kırmızı,

kahverengi, ama daha çok, güneş ışınlarının altın çizgileriyle delik delik, beyaz-sarı ve beyaz-saydam. Ve ne görmeyi ne de iştmeyi engelliyordu. Ama, düşünce özgür değildi. En koyu sisten daha yoğun bir bulut duvarı buluyordu karşısında. Genç arkeolog, sanki hiç durmadan, sanki farkında olmadan, bir Vezüv şişesinden içmiş gibiydi, sanki şarap durmadan döndürüyordu başını. Bundan kurtulmak için güdusel olarak bir çareye başvurdu: Sık sık su içti, oraya buraya koşarak hava almaya çalıştı. Hekimliğe değgin bilgileri yeterli değildi, ama yine de, durumunun, kalbinin hızla atışı nedeniyle, beynine aşırı miktarda kan hücum etmesinden ileri geldiği sonucuna vardı. Nitekim, hiç görmediği bir biçimde, hızlı hızlı attığını duyuyordu kalbinin.

Dış şeyler üstünde durmakta güçsüz kalan düşünceleri, içerde de çalışmıyordu. Daha doğrusu, her yanını tek bir düşünce kaplamıştı; bulanık olduğu kadar, boş bir işe zorluyordu aklını. Zoe-Gradiva'nın maddesel niteliğinin ne olduğu sorunu çevresinde dönüp duruyordu kafası. Meleagro evine geldiğinde o, etiyle kemiğiyle gerçek bir varlık mıydı, yoksa yalnızca bu varlığın görünen bir imgesi miydi? İlk varsayımı, fiziksel, fizyolojik ve anatomik nedenler doğrular gibiydi; çünkü konuşabilmek ve parmaklarda karakalem tutabilmek için organlar da gerekliydi. Ama Norbert'te, onun eline uzanınca, salt boşlukla karşılaşacağı düşüncesi daha baskın çıkıyordu. Güçlü bir itki, bundan emin olmaya zorluyordu onu. Ama aynı derecede büyük bir korku, bunu tasarlamasını bile engelliyordu. Bu iki ola-

sılıktan birinin doğrulanması çok işkenceli olacaktı. Elin cisimselliği korkutacaktı. Öte yandan, cisimsel olmayışı da acılara boğacaktı onu.

Bilimsel olarak söylemek gerekirse, çözümü deneysel bir sınama gerektiren bu soruna kendini boşboşuna kaptırmış bir durumda, öğleden sonraki gezintisinde, Pompey'in güneyinde, Sant, Angelo dağ kümesinin ilk tepeliklerine dek vardı. Burada, ak saçlı, ihtiyar bir beye rastladı. Elindeki değişik türde âletlere bakılırsa, güneşli bir bayırda birşeyler aramakta olan bir zoolog veya bir botanik uzmanıydı. Norbert yanına yaklaştığında, başını Norbert'e çevirdi, bir an şaşkınlıkla baktı:

— Siz de mi Faraglione'sis'le ilgileniyorsunuz? Hiç ummazdım, ama şimdi, onun yalnızca Capri'deki dik kayalıklarda değil, peşi bırakılmazsa karada da bulunabileceği umudu var içimde. Meslektaşım Eimer'in onları yakalamakta kullandığı araç gerçekten çok yararlı. Bu aracı çok kez kullandım ve çok iyi sonuçlar elde ettim. Lütfen, kınıldamayın!..

Konuşmasını keserek, dikkatli birkaç adım attı, yere doğru uzandı, bir kertenkelenin soluk mavi başının sarktığı bir kaya yarığının önüne, uzun bir ot sapından yapılmış küçük bir tuzak tuttu. Orada öylece kaldı. Norbert Hanold, olduğu yerde, sessizce döndü ve geldiği yoldan yürüdü.

Kertenkele avcısının yüzünü, belki de otellerin birinde daha önce görmüş gibiydi. Bunu Norbert'e, adamın konuşma biçimi de doğrular gibiydi.

İnsanların, böylesine uzun bir yolculuğa katlanarak, bunca entipüsten ve anlamsız amaçlarla taa Pompey'e dek gelmeleri gerçekten akıl almaz birşeydi.

Kertenkele avcısından çabucak kurtulmayı başardığından ve bütün düşünme gücünü cisimsellik veya cisimsel olmayış sorununa vermekten mutlu-
luydu. Dönüş yolunda ilerliyordu. Bu kez de yolu şaşırdı. Yan bir yol, onu, eski kentin uzun duvar-
larının batı bölgesi yerine, doğuya götürmüştü. Düşüncelerine dalmış olduğundan, ne Diomed'e ne de Hôtel Suisse'e benzeyen bir binanın yanına geldiğinde anladı ancak yanlış olduğunu. Bir otele benziyordu. Biraz ilerde, büyük Pompey anfiteatrının kalıntılarını tanıdı. O an, bu anfiteatrın yanında, Albergo al Sole [Güneş Oteli] denilen bir otelin bulunduğunu anımsadı. İstasyondan epeyce uzak olduğundan, az müşteri geliyordu genellikle. Nitekim kendisi de hiç kalmamıştı orada.

Çok yürümekten her yanı ısınmıştı. Sonra kafasının karışıklığında da bir değişiklik olmamıştı. Açık kapıdan içeri girdi. Kanın başa hücum etmesine karşı en etkili saydığı şeyi getirtti: Bir şişe gazoz. Sinekleri saymazsak, bomboştu salon. Yapacak bir işi olmayan otel sahibi, yeni müşterisiyle konuşmaya başlamıştı. Konuşmasının bir yerinde, otelini ve otelinde bulunan, kazılardan çıkarılmış eşyaları en iyi şekilde değerlendirmek için bir vesile yarattı. Pompey çevrelerinde antik eşya satan birçok kim-
senin bulunduğunu, bunların genellikle hepsinin taklit olduğunu, özgün eşyalara çok az rastlandığı-

nı, ama kendisinin, bu işin ticaretini daha dar tuttuğundan, müşterilerine gerçekten sahici eşyalar verebilecek durumda bulunduğunu açıkça söyledi. Çünkü, kendisinin de hazır bulunduğu kazılardan çıkarılan eşyaları kolaylıkla satın alabiliyordu. Geveze birine benziyordu. Önüne geçilemez felâketin farkına varınca, ölümü birbirlerine sımsıkı sarılarak karşılamaya karar veren iki genç sevgilinin ölüsü Forum yakınlarında bulunduğu zaman, kendisinin de orada hazır olduğunu anlattı. Norbert aynı öyküyü, vaktiyle, bir kez daha dinlemişti. Ama o zaman, bu öyküyü omuz silkerek dinlemiş ve bunu, anlatıcının, gereğinden çok hareketli hayalinin bir ürünü saymıştı. Şimdi de öyle davrandı. Fakat lokantacı, söylediklerini doğrulamak için, geçen zamanın yeşil bir örtüyle kapladığı, maden bir yaka iğnesi alıp getirdi. Ona göre bu iğne, genç kadının kalıntıları yanındaki külden çıkarılmıştı.

Albergo al Sole'nin yeni müşterisi iğneyi eline alınca, hayalgücü öylesine güçlü bir etki yaptı ki, birden bütün eleştirel ölçülerden sıyrılarak, istenilen ücreti (ki tam ingilizler için bir ücretti) ödedi ve aldığı eşyayla hızla dışarı çıktı.

Sonra bir an ardına baktı. Açık bir pencere ve bir bardak suya konulmuş, çiçek açmış bir çirişotu dalı gözüne ilişti. Herhangi bir mantıksal bağ olmasızın, bunun, yeni satınaldığı eşyanın sahte olmadığı hakkında bir kanıt olduğunu düşündü.

Kentin duvarları boyunca Marina kapısına götüren yolda bir ara durdu ve elindeki eşyaya, ilgi ve aynı zamanda korkuyla baktı.

Herşeyden önce, çelişkili bir duygu vardı içinde. Demek ki, iki genç sevgilinin, Forum yakınlarında, böyle kucaklaşmış olarak gömülü kalışları basit bir masal değildi. Ve şurada, Apollo tapınağında, Gradiva'yı ölüm uykusuna yatarken görmüştü. Ama düşünde olmuştu bütün bunlar. Kesinlikle biliyordu artık bunu. Aslında Gradiva, biriyle buluşup, Forum'un ötesine doğru gitmiş ve onunla birlikte ölmüş olabilirdi.

Elinde tuttuğu iğnenin, Zoe-Gradiva'ya ait olduğu ve giysisini boyun hizasında tutmağa yaradığı izlenimi güçleniyordu kafasında. Öyleyse sevgili oydu, genç erkeğin birlikte ölmek istediği genç kadın belki oydu.

İğneyi atmak geldi içinden. Kızgın bir şeymiş gibi avuçlarını yakıyordu. Daha doğrusu, başka bir deyişle, elini Gradiva'nın eline koyarak, salt hava boşluğuna dokunduğunu düşlediği zamanki acının tıpkısıydı bu.

Bununla birlikte, aklı baskın çıktı. Aklı, onun edilgin bir biçimde kendini hayale kaptırmasına izin vermedi. Mümkün birşey gibi gözükmesine karşın, iğnenin ona ait olduğuna ve bir erkeğin kolları arasında bulunan genç kadının o olduğuna değgin kesin bir kanıt yoktu. Bu düşünce onu rahatlattı. Derin bir soluk aldı. Diomed'e vardığında hava kararmaya başlamıştı. Dehşetli acıkmıştı da... Sağlam vücut yapısı, bu uzun gezintiden sonra, beslenme gereksinimi duyurmuştu.

Kendisi Argos çıkışlı olmasına karşın, Diomed'e'nin müşterilere verdiği Isparta usulü akşam yemeğini iştahla yedi. Bu arada, öğleyin gelen iki yeni müşteriyi seyretti. Davranış ve konuşmalarından alman oldukları belliydi. Biri erkek, biri kadın. Genç görünüşlü ve sevimliydi. Akıllı bir ifade vardı yüzlerinde. Birbirlerine karşı davranışları kuşkuyla yer vermiyordu. Fakat Norbert, aklındaki bir benzeşime dayanarak, erkeğin sarışın saçlarının kadının koyu saçlarıyla çelişki yaratmasına karşın, kardeş oldukları sonucuna vardı. Kadının giysisinde kırmızı bir Sorrento gülü takılıydı. Kendi köşesinden kadını gözleyen Norbert'e bu, ne olduğunu çıkaramadığı bir şeyi anımsattı.

Bunlar, bütün yolculuğu boyunca, ona sevimli gelen biricik insanlar oldu. Önlerinde bir şişe şarap, nerdeyse fısıldaşır gibi konuşuyorlar ve —uzaktan öyle geliyordu Norbert'e— en ciddi konulardan en şakacı konulara atlıyorlardı. Kimi an, dudaklarında öylesine hoş bir yarım gülümseme belirliyordu ki, insanda konuşmalarına katılma isteği uyandırıyor-du. Daha doğrusu Norbert, eğer iki gün önce, tüm-den anglo-amerikan tiplerle dolu bu salonda onlarla karşılaşmış olsaydı, buna pekâlâ cesaret edebilirdi. Oysa şimdi kafasını karıştıran şeyin, onların bu mutlu halleriyle tamamen ters düştüğünü hissediyordu. Hiçbir sis yoktu çevrelerinde. Ve mutlaka, yirmi yüzyıl önce ölmüş bir kadının özellikleri ilgilendirmiyordu onları. Bu gizemli sorun üzerine kafa yoracakları yerde, sadece yaşamın tadını çıkarıyorlardı. Norbert'in ruh hali ise bambaşkay-

dı. Onlar için ilginç bir yanı olamazdı. Bu nedenle, tanışma itkisinin önüne geçmeye çalıştı. Hem, ola ki, aydınlık ve keskin gözleriyle düşüncelerini okuyabilirler ve onun, kafadan sakat birisi olduğu yargısına varabilirlerdi.

Bunun üzerine odasına çıktı. Bir önceki akşam yaptığı gibi, pencerenin önünde biraz durarak, Vezüv'ün kızılımsı gece örtüsünü seyretti. Sonra yattı. Öylesine yorgundu ki hemen uyudu. Baştan sona anlamsız bir düş gördü. Biryerlerde, güneşte, Gradya oturuyordu. Kertenkele yakalamak için ottan tuzak hazırlıyor ve şöyle diyordu:

— Lütfen, kımıldamayın!.. Meslektaşım kadın haklıdır. Araç gerçekten iyi ve başarıyla kullanılmıştır.

Norbert düş sırasında bile bütün bunların bir delilik olduğunu anladı ve bundan sıyrılmaya çalıştı. İnce bir kahkahaya benzeyen bir ses çıkaran ve gagasında kertenkeleyi alıp götüren bir kuşçuğun yardımıyla da başardı bunu. Sonra herşey silindi.

Uyandığında, gece bir sesin, «baharda gül armağan edilir» dediğini anımsadı. Doğrusunu söylemek gerekirse, bunu gözleri getirmişti aklına. Çünkü, pencereden aşağı baktığında, kırmızı çiçekler görmüştü. Genç kadının göğsündeki çiçektendi bunlar. Aşağı indiğinde, güdüseler olarak iki tane kopardı ve kokladı. Bu kokuyu yalnızca nefis değil, aynı zamanda yeni ve yabansı buldu. Sorrento güllerinde gerçekten, çok özel bir şey bulunmalıydı. Norbert'in

kafasında, kurtarıcı bir etki yapıyorlardı sanki bu güller. Ne olursa olsun, bir gün önce Pompey göz-cülerinden duyduğu korkuyu yendirttiler ona. Pompey'e bu kez normal giriş kapısından girdi. Bir bahaneyle iki giriş ücreti ödedi. Kendisini öteki ziyaretçilerden uzağa götürecek yolda hızlıca ilerlemeye başladı.

Yanında, Meleagro evinde bulduğu çizim defteriyle yeşil iğne ve kırmızı güller vardı. Güllerin kokusu, kahvaltı yapmayı unutturmuştu ona. Düşünceleri şimdi'ye değil, salt öğle üzerini getirecek saata dönüktü. Epeyce vakit vardı daha. Bekleme süresini birşeylerle oyalanarak geçirmek için, Gradi-va'nın geçmişte gittiğini düşündüğü veya arada bir şimdi gezebileceği evleri dolaşmaya başladı. Gradi-va'nın bu işi yalnızca öğleüstleri yapabileceği düşüncesi inandırıcı olmaktan çıkmıştı. Belki günün öteki saatlarında da serbestti? Hattâ geceleyin, ay ışığında da... Bu varsayım, gülleri kokladıkça, gizemli bir şekilde güç kazanıyordu. Saplantılara katıca bağlı olmadığını, akla uygun her itirazı kabul etmeye hazır bulunduğunu görmesi, sevindirdi onu. Bu durumda, itiraz, yalnızca mantığın gereklerine değil, kendi isteğine de uyuyordu.

İstediği vakit dışarda görünebilse de, acaba, onunla karşılaşan öteki insanlar da onun cisimsel imgesini görebiliyorlar mıydı, yoksa bu ayrıcalık yalnız Norbert'e mi tanınmıştı? Birinci varsayım çürütülemezdi, hattâ gerçeğe en uygun olanı gibiydi. Fakat bu, arzuyu karşıtına çevirdi, Norbert'i tedirgin etmeğe başladı. Başkalarının da onu görüp, yanına oturup,

onunla konuşabileceği düşüncesi hınçla doldurdu içini. Tekel hakkına veya en azından öncelik hakkına sahip bulunduğunu sanıyordu oysa. Çünkü hakkında hiç-kimsenin hiçbir şey bilmediği Gradiva'yı o bulmuştu, hergün o seyretmişti, onu içine sokmuş, bir bakıma ona, kendi dirimsel gücünü vermişti. Sanki, bu şekilde, onsuz elde edemeyeceği hayatı ona yeniden aşlamıştı. Kanısına göre, yalnız kendisinin isteyebileceği ve başka hiç kimseyle bölüşmeye boyun eğmeyeceği bir hak çıkıyordu ortaya.

İlerlemeye başlayan gün, geçen günlerden daha sıcaktı. Gerçekten olağanın dışında verimli olmak için yükümlenmiş gibiydi. Güneş ve salt arkeolojik bakımdan değil, pratik yönden de, Pompey'in su tesisatının ikibin yıldan beri bozuk ve tümünden susuz oluşu acındırıyordu insanı.

Yolların şurasında burasında görülen çeşmeler salt bir anı olarak kalmıştı. Aynı zamanda, o çağın susamış insanların sürekli olarak bu çeşmeleri kullandıklarının bir tanığıydılar. Şimdi, artık, suyu kurumuş musluğa eğilmek için, bir ellerini çeşmenin mermer kenarına dayıyorlardı. Damlaların zamanla taşı aşındırması gibi, bu eller de, dayandıkları yeri biraz biraz aşındırmış olmalıydılar. Norbert, Fortuna yolunun bir köşesinde bunları seyrediyordu. Aklına, Zoe-Gradiva'nın elinin de, geçmişte, buraya dayanmış olabileceği geldi. Sonra bu küçük oyuga elini koydu.

Ama hemen uzaklaştırdı böyle bir düşünceyi kafasından. Hattâ, böyle bir şeyi düşünebilmiş ol-

duğu için kızdı kendine. Nitekim böyle birşey, seçkin aileden Pompey'li genç bir kızın ne tabiatına, ne de alışkanlıklarına uygun düşerdi. Gradiva'nın, aşağı tabakadan kimselerin kaba ağızlarıyla su içtiğı bu çeşmeye eğilip dudaklarını bu taşlara değdirmesi olanaksızdı.

Bu saçma sapan düşüncelerinin, Gradiva'ca farkına varılabileceğı olasılığı, yılgınlık verdi ona. Çünkü Gradiva'nın gözlerinde özel bir anlama gücü vardı. Onunla birlikteyken, birkaç kez, gözlerinin çelik sondasını beyninin içinde duymuştu. Bu nedenle ihtiyatlı davranmalıydı. Gradiva'nın, onun düşüncelerinde saçma sapan şeyler yakalamaması için çok dikkatli olmalıydı.

Öğleüstüne yarım saat kalmıştı. Yolun karşı kıyısındaki Fauno evine gitti. Bu, toprak altında kalmış evlerin en geniş, en güzeliydi. Yalnız bu evde giriş avlusu iki taneydi. Yağmur sarnıcının ortasında boş bir kaide, onun üzerinde de eve adını veren, bir Faunus'un danseden ünlü bir heykeli vardı. Arkeoloji bilimi için çok yüksek değeri olan bu sanat eserinin artık burada bulunmadığını ve İskender'in savaşını canlandıran mozaikle birlikte Napoli Ulusal Müzesi'ne taşındığını bir an için unutmuştu Norbert. Ama vakit geçirmek dışında, başka herhangi bir amacı veya isteğı olmadığından, büyük yapının içinde rastgele gezinmeye başladı. Revaklı avlunun ardında, birçok sütunla çevrili bir başka boşluk açılıyordu. Bu, ikinci bir avlu veya bir *xystos*, yani bir iç bahçe olabilirdi. Meleagro evinin *decus*'u

gibi, tamamen kızıl gelinciklerle kaplı olduğu için, bu izlenimi veriyordu. Ziyaretçi, hiçbir şey düşünmeden, geçmişin sessiz kalıntıları arasından geçiyordu.

Birden şaşırarak durdu. Yalnız değildi. Biraz ilerdeki iki kişiye takıldı gözleri. Öylesine birbirlerine yakındılar ve öylesine birbirlerine geçmişlerdi ki, ilk bakışta tek bir kişiye benziyorlardı. Kendi âlemlerine dalmış oldukları için Norbert'e aldırma-dılar. Sütunların arkasında, bulundukları köşede, her türlü münasebetsiz bakıştan uzak olduklarını sanıyorlardı.

Kollarıyla birbirlerini sarmışlar, dudakları da sımsıkı kenetliydi. Beklenmeyen ziyaretçi, bunların, önceki akşam gördüğü ve yolculuğu boyunca ilk kez hoşlandığı genç erkekle genç kadın olduklarını anladı. Ama bu kucaklaşma ve öpüşmeleri, onların, iki kardeş olmadıklarını gösteriyordu. Demek ki iki sevgiliydi. Belki yeni evliyidiler. Yine bir August, yine bir Grete...

Çok tuhaf! İlk olarak sinirlenmedi Norbert. Çünkü, davranışları hiç de gülünç değildi, tiksinti vermiyordu. Tersine, onlara karşı duyduğu sevgi arttı bile. Yaptıkları çok doğal ve anlayışla karşılanması gereken bir şeydi. Norbert'in gözleri, en değerli bir antik sanat eserine göre daha bir ilgiyle, bu canlı tablo üzerinde durdu. Daha da seyretmek isterdi ama, sanki kaçak olarak girdiği kutsal bir yerde, gizli bir töreni bozduğu inancına kapıldı. Görülebileceğini korkuyla düşündü. Olduğu yerde

geriye döndü, ayak uçlarına basarak sessiz birkaç adım attı, kabarmış soluğu ve çarpan yüreğiyle, işitilmeyeceği bir yere kadar geldi ve dışarıya, Fauno yoluna koştu.

Meleagro evine geldiğinde vaktin öğleüstünü geçip geçmediğini bilmiyordu. Saata bakmaya da gerek görmedi. Girişteki *Have*'ye bakarak, kapının önünde, kararsız durdu. Korkuyordu girmekten. İşin tuhafı, aynı anda, hem Gradiva'yla karşılaşmaktan, hem de onu bulamamaktan korkuyordu. Nitekim birinci durumda, Gradiva'nın başka bir gençle başka bir yerde bulunabileceği, ikinci durumda ise, aynı gencin, hemen şurada, sütunların arkasındaki basamakta, Gradiva'nın yanında olabileceği geldi aklına.

Birden bu gence karşı, kara sineklerin topuna birden duyduğu kinden daha büyük bir kin duydu. Önceleri böylesine şiddetli bir öfke duyabileceği aklına bile gelmezdi. Her zaman anlamsız bir saçmalık saydığı düello, şimdi tamamen değişik bir açıdan görünüyordu ona. Şimdiki durumda, sözkonusu olan, doğal bir haktı. Buna göre, en öz haklarının elinden alındığını gören ve dayanılmayacak bir hakarete uğrayan bir kimse, ya tatmin olunmak veya artık hiçbir işe yaramayan varlığına son vermek için, tek mümkün yola başvururdu.

Ayakları sabırsızlıkla yeri dövmesine karşın o, hâlâ kapının önündeydi. O hayasız herifi kıskırtmak istiyordu. Gradiva'ya, kendisini böyle bir eşten daha yüksek, daha soylu bir şeye lâayık gördüğünü içten-

likle söylemek istiyordu. Bu son arzu, gittikçe daha kararlı bir şekilde kendini kabul ettiriyordu.

Böyle bir isyan duygusuna öylesine kaptırmıştı ki kendini, bunu, artık gerek kalmadığı zaman bile sözle ifade etmekten kendini alamadı. Bu şekilde, *decus*'a giden yolu öfkeli adımlarla geçtikten sonra, birden köpürdü:

— Yalnız mısın?

Geçen iki günde de olduğu gibi, Gradiva'nın orada yalnız oturduğu açıkça belli olduğu halde, böyle sormuştu.

Gradiva, hayretler içinde ona bakarak,

— Kim olabilir burada bu öğle vakti? diye cevap verdi. Bu saatte herkes yemektedir şimdi. Bir doğa yasası bu. Hem, hoşuma da gidiyor benim.

Norbert'in öfkesi öyle çabuk yatıştır cinsten değildi. Biraz önce dışarda, kesinliğin bütün gücüyle etkisinde kaldığı düşünceleri karşısında kararsızdı. Çelişkili bir cevap verdi Gradiva'ya.

O konuşmasını bitirinceye dek, Gradiva'nın aydınlık gözleri hep onu izledi, sonra, bir parmağını alına doğru götürerek, «Sen...» dedi ve şöyle devam etti:

— Beni bu saata kadar bekletmene karşın, buraya gelmekten vazgeçmemekle iyi ediyorum herhalde? Bir zamanlar hoşuma gidiyordu burası. Görüyorum ki dün unuttuğum resim defterini de getirmişsin. Verir misin?

Norbert'in bu işi kendiliğinden yerine getirmedeği ve ayakta öylece dikilip durduğu düşünülürse, Gradiva'nın bu isteği yerinde birşeydi. Norbert, hem kendi içinde, hem dışa doğru aptalca davrandığını ve hattâ aptalca konuştuğunu anlamaya başlamıştı. Durumu düzeltmek için silkindi. Defteri Gradiva'ya uzattı ve güdüsel olarak yanına çöktü. Ellerini gören Gradiva,

— Güllerin dostu görünüyorsun, dedi.

Norbert, bu sözleri duyunca, kendisini, gülleri koparıp yanında getirmeye iten şey aklına geldi.

— Ha, evet... kendim için değil... Dün sen... Hem, gece de birisi... güllerin baharda verildiğini söylemişti.

Gradiva, yanıtlamadan önce, biraz düşünceli kaldı.

— Doğru... evet, hatırlıyorum... Başka kadınlara çirişotu değil de, gül verildiğini sanıyordum. Çok nâziksın. Hakkımdaki düşüncelerin biraz iyileşmişe benziyor.

Eli, kırmızı gülleri almak için uzandı. Norbert, çiçekleri verirken devam etti:

— Önceleri, senin burada yalnızca öğleüstü olabileceğini sanıyordum. Oysa şimdi, günün başka saatlerinde de gelebilmen mümkün görünüyor bana... Çok mutlu ediyor bu beni.

— Niye mutlu ediyor?

Gradiva'nın yüzü aldırışsızdı. Yalnızca dudakları hafifçe geriliyordu. Norbert, tedirgin bir durumda devam etti konuşmasına:

— Yaşamak güzel... Önceleri böyle değildi benim için... Sana birşey sormak istiyordum...

Ceplerini ağır ağır arandı. İğneyi göstererek,

— Bir zamanlar senin miydi bu iğne? diye sordu.

Gradiva, iğneye bakmak için öne doğru eğildi ve başını salladı:

— Hiç hatırlamıyorum. Yaşına bakılırsa iğnenin, mümkün değil de denemez hani. Daha bu yıl yapılmışa benziyor. Güneş'te mi buldun yoksa? Üstündeki güzel yeşil tabaka, sanki önceden görmüşüm gibi, hiç yabancı gelmiyor bana.

Norbert, güdüsel olarak tekrarladı:

— Güneş'te mi?... Niye Güneş'te olsun?

— Adı *Güneş*'tir o adamın. Arada bir böyle şakalar yapmaktan geri kalmaz. Yanılmıyorsam bu iğne, Forum yakınlarında sevgilisiyle birlikte ölü olarak bulunan genç bir kıza ait, değil mi?

— Evet, kollarıyla sarmıştı sevgilisi onu.

— Ha, demek öyle...

Belli ki, son üç sözcük, Gradiva için alışılmış bir ünlemidi. Bir an duraksadı, sonra,

— Bunun için de bana ait olduğunu düşünüyorsun değil mi? dedi. Bu da... ne demiştin az önce?... bu da mutsuz ediyordu seni, demek?

İnanılmayacak derecede rahatlamıştı Norbert. Bunu, verdiği cevaptan da anlamak mümkündü:

— Çok memnunum!.. Çünkü iğnenin sana ait olabileceği düşüncesi kafamda öyle bir... karışıklık yaratıyordu ki.

— Başlangıçta eğilimli gibisin buna. Kahvaltı yapmayı mı unuttun bu sabah? Bu tür rahatsızlıklara yol açar da... Kimbilir, burada tam öğle saatını geçirmek bende de yaratabilir aynı şeyi. Bu unutkanlığına bir çare olarak, yanımdaki kahvaltımı seninle bölüşebilirim.

Cebinden, ince kâğıda sarı beyaz bir sandviç çıkardı, ikiye bölerek yarısını Norbert'e verdi. Öteki yarısını da gözle görülür bir iştahla yemeye başladı. Kusursuz dişleri, dudakları arasında inci gibi ışıldamaktan başka, çenesinin hareketiyle, çıtırtılı hafif bir ses de çıkarıyorlardı. Öyle ki, gerçeklikten yoksun basit imgeler olmayıp, gerçek katı maddeden yapılmış oldukları izlenimini veriyorlardı. Sonra, kahvaltı yapmayı unuttuğu noktasını iyi yakalamıştı. Norbert de yemeye başladı. Bu, düşüncelerinin açıklık kazanmasına yardım etti. Bir an konuşmadılar. Her ikisi de aynı yararlı işe koyulmuştu.

Neden sonra Gradiva,

— Başka bir kez, ikibin yıl önce de, ekmeğimizi birlikte yemişiz gibime geliyor benim, dedi. Hatırladın mı?

Hatırlayamadı ama, onun şu anda bunca uzak bir zamandan sözettiğine şaştı. Demek ki yemek, aklını başına getirmişti. Gradiva'nın, o uzak çağda, burada, Pompey'de gezinmesi varsayımı, sağlıklı bir kafa için pek tutarlı görünmüyordu. Ve Gradiva'nın şu andaki her hali, onun, yirminin üzerinde bulunmadığını düşündürüyordu. Yüzünün biçimi ve rengi, hafifçe dalgalı güzel koyu saçları ve kusursuz dişleri, bir de, açık renk giysisinin hiç bir leke izi taşımadan yüzyıllar boyunca volkan külleri altında kalabilmiş olması düşüncesi, tümünden saçma geliyordu Norbert'e.

Kuşku düştü içine. Orada gerçekten uyanık olarak oturmakta mıydı kendisi, yoksa çalışma odasında, Gradiva'nın resmi karşısında, uykuya yenilmiş, düş mü görmekteydi? Pompey'e geldiğini, yaşayan Gradiva'ya rastladığını ve şimdi hâlâ Meleagro evinde, onun yanında oturmakta olduğunu mu düşünüyordu yoksa? Çünkü gerçekten, onun dirilmiş olması ve yaşadığı düşüncesi, olsa olsa, bir düş ürünü olabilirdi sadece... doğa yasası buna izin vermezdi.

Yine de, ikibin yıl önce ekmeğini kendisiyle bölüştüğünü söylemesi tuhaftı. Oysa böyle birşeyi hiç hatırlamıyordu Norbert. Düşünde bile böyle bir sahne yaşamamıştı.

Gradiva'nın ince parmaklı sol eli, dizlerinin üzerinde rahatlıkla duruyordu. Çözülmesi olanaksız gizi çözecek anahtar, o elin içindeydi işte.

Meleagro evinin *decus*'u karşısında bile, sineklerin saldırganlığı durmuyordu. Karşısındaki sarı sütunların üstünde, bir sinek, gözüdoymaz aranıslarının aptal alışkanlığıyla, bir aşağı bir yukarı gezinip duruyordu. Sonra, burnunun dibinde vızıldamaya başladı.

Gradiva'nın, bir zamanlar birlikte yemek yiyip yemedikleri sorusuna cevap vermemiştii hâlâ. Yüksek sesle konuştu:

— Sinekler, o zaman da, şimdiki gibi, insanı yaşamaktan bezdirecek derecede zalim miydiler?

Gradiva, ne dediğini anlamadan onun, sadece baktı ve,

— Sinekler mi? dedi. Galiba senin başında bir taçe var ondan.

Kara canavar birden Gradiva'nın eline kondu. O ise, hiç duymamış gibi, hareketsiz kaldı. O anda genç arkeoloğun içinde, ikisi de aynı eyleme yönelik iki güçlü güdü birbirine karıştı. Eli hızla havaya kalktı ve hiç de nâzik olmayan bir biçimde, Gradiva'nın sinek konmuş elinin üstüne indi.

Artık hem emindi, hem de üzgün. Tatlı bir korku bürüdü içini. Boşlukla karşılaşmamıştı eli. Ne de, katı ve soğuk birşeyle. Canlı ve sıcak ve eline de-

ğen, gerçek bir elle karşılaşmıştı. Gradiva, birden elini çekerek bağırdı:

— Sen tımarhanelik bir delisin, Norbert Harnold!

Pompey’de hiç kimseye söylemediği adını, Gradiva, öylesine açık ve kesin bir şekilde söylemişti ki, korkuya kapılan Norbert, ayağa kalktı. Aynı anda, sütunlar arasından, yaklaşan ayak sesleri duyuldu. Yitik gözlerle, Fauno evindeki sevimli iki sevgilinin yüzlerini seçebildi. Genç kadın, şaşkınlıkla haykırdı:

— Zoe! Sen de mi buralardasın? Sen de mi bayağına çıktın? Hiçbir şey yazmamıştın bana oysa...

Norbert yine kendini Meleagro evinin dışında, Mercurio yolunda buldu. Oraya nasıl varmıştı, farkında değildi. Ya kendiliğinden olmuştu bu iş, ya da ânf bir aydınlanma, ona, bunca gülünç bir durumdan kurtulmak için yapacak başka birşey kalmadığını telkin etmişti. Hem genç evlilere, hem de onların dostça selâmladığı ve kendisini adıyla sanıyla çağıran Gradiva’ya karşı, ama bütün bunlar biryana, herşeyden önce kendi kendine karşı gülünç duruma düşmüştü. Bir görüntü olmayan, sıcak ve maddece gerçek elli Gradiva, kuşku götürmez bir gerçeği ortaya çıkarmıştı: Son iki gündür, o, tam anlamıyla delilik yaşıyordu. Bütün bunlar, düşte değil, doğa’nın insanlara, akla uygun bir biçimde kullanmaları için verdiği gözler ve kulaklarla görüp işittiği bir anda oluyordu. Bunun nasıl böyle olduğunu anlamak başkaları için ne derece mümkün değilse, onun kendisi için de o derece mümkün değildi. Fakat bulanık

bir şekilde, ona üstün çıkan, belki de değerli olabilecek birşeyi karşısına dönüştüren altıncı bir duyunun kendisini etkilediğini sezinliyordu. Biraz kafa yorup, durumu hiç olmazsa azıcık aydınlığa kavuşturabilmek için, sessizlik içinde kendini dinleyecek, herkesten uzak bir yer gerekiyordu. Norbert, herşeyden önce, gözlerini, kulaklarını ve öteki bütün duyularını amaçlarına uygun olarak kullananların gözlerinden, kulaklarından ve öteki bütün duyularından bir an önce kurtulmak istedi.

O sıcak elin sahibine gelince... Meleagro evine bu beklenmedik ziyaret, onu da şaşırtmıştı. Takındığı tavra bakılırsa, onun için de hoş birşey olmamıştı bu. Fakat bir an sonra, sâkin yüzünde, bu ilk tepkinin hiçbir izi kalmamıştı. Çabucak yerinden kalkıp arkadaşına doğru koşmuş, elini uzatarak,

— Oh ne güzel, Gisa! demişti. Talih kimi zaman gerçekten nâzik davranıyor. Demek bu bey, iki haftadan beri kocan? Onu şahsen tanımış olmaktan memnunum. İkinizin de bu mutlu hali, şu andaki kutlamalarımı sonradan geçmiş olsun'a çevirmeyeceğim konusunda güven veriyor bana. Kendilerine böyle bir mutluluk nasibolan çiftler, Pompey'de bu saatta, yemek masasına oturmak için acele ederler. Sanırım, giriş kapısına yakın otuyorsunuz. Öğleyin uğrarım birara. Doğru, hiçbir şey yazmadım sana. Ama alınmağa hakkın yok. Henüz senin gibi yapamadım. Gördüğün gibi, yüzük falan yok parmağımda. İklimin etkisi oldukça güçlü burada. Senin yüzünden de belli bu. İyi etki

bırakırsa, daha iyi tabii. Biraz önce buradan ayrılan adam, yanılmıyorsa, ağır bir ruh hastası. Kafasında bir sinek vızıldadığını iddia ediyor. Hem, herkesin kafasında bir ayrı böcek bulunur. Böcekçilik biliminden anlamak zorunda olduğumdan, benzer durumlarda biraz olsun yararlı olabiliyorum. Babamla birlikte Solè'de kalıyoruz. O da âni bir kriz geçirdi. Bu durum, beni de birlikte buraya getirmesi için bulunmaz bir vesile oldu. Ama onun işlerine karışmadan, Pompey'de vaktimi kendi başıma geçirmek koşuluyla... Tek başıma da olsa, ilginç birşeyler bulurum elbet, demiştim kendi kendime. Şimdi bulduğuma gelince... Yani, Gisa, seninle karşılaşmak zevkini demek istiyorum. Doğrusu, bunu hiç hesaba katmamıştım. Vaktini gevezelikle öldürüyorum galiba, değil mi? Ama, eski dostlar arasında olur böyle şeyler... Hem o kadar da çok eskimiş sayılmayız daha. Babam, bütün sabahı güneş altında geçirdikten sonra, saat ikide Solè'ye yemeğe geliyor. Benim de onunla yemekte bulunmam gerekiyor. Bu nedenle, seni bırakmak zorundayım. Meleagro evini bensiz de gezebilirsiniz. Aslında pek birşey anlamam ben, ama anladığımı sanarak avunurum. *Favorisca Signore. Arrivederci Gisetta!* İtalyanca bütün öğrendiğim bu işte. Ama gerçekten, daha çoğu da gerekmiyor. Gerisini insan kendisi uyduruyor. Buyurun, hayır, *senza complimenti*.

Gradiva'nın son sözleri, genç çifte «Önce siz buyurun» demek isteyen kibar bir davranışı belirtiyordu. Çok candan bir arkadaşla birden karşılaşmaktan doğan duruma tamamen uygun olarak, can-

lı canlı, fakat karşısındakini, daha fazla eğlenemiyecğine inandıracak kadar hızlı hızlı konuşmuştu. Böylece, Norbert Hanold'un fırlayıp gidişi üzerinden birkaç dakika geçmemişti ki, o da Meleagro evinden dışarı, Mercurio yoluna çıktı. Burada, vaktin özelliğinden olacak, bir oradan bir buradan başını uzatan tek bir kertenkele vardı yalnızca. Yolun kıyısında birkaç saniye durarak, biraz düşündü. Sonra birden, Ercolano kapısına giden en kısa yoldan ilerlemeye başladı. Mercurio sokağıyla Sallustio yolunun birleştiği kavşakta, Gradiva'nın o kendine özgü çevik ve sâkin adımlarıyla geçit taşlarını geçti ve hızlıca, Ercolano kapısının yıkıntı duvarlarının yanına vardı. Bu kapının ötesinde Sepolcri yolu uzanıyordu; ama bu kez, yirmidört saat önce, genç arkeoloğun bu yola doğru irdeleyici bir bakış fırlattığı zamanki gibi, güneşin yakıcı ışınlarının yarattığı ak yansıma yoktu. Güneş, sabahleyin yeteri kadar gücünü gösterdiğinin farkına varmıştı sanki. Önünde, gittikçe yoğunlaşacak olan gri bir tül vardı. Bu nedenle, Sepolcri yolunun sağında ve solunda büyümüş serviler, koyu tepeleriyle, gökyüzüne karşı özellikle belirginleşiyordu. Bir gün öncekinden değişik bir görünümdü bu. O yabansı ısıltı kaybolmuştu. Yol, adma uygun olarak, bir ölüm görünümüne bürünmüş, hüzünlü bir aydınlık kazanmıştı. Bu izlenim, yolun sonuna doğru, bir ayırtının etkisiyle daha da vurgulanıyordu. Diomede Villası'nın yakınlarında, sanki bir gölge kendi mezarını arıyor ve mezar anıtlarından birinin altında kayboluyordu.

Bu yol, Meleagro evinden Sole oteline götüren yol değildi. Tam ters bir yöndeydi. Ama otele dönmekten vazgeçen Zoe-Gradiva, yemek saatına daha vakit olduğuna inanmış olmalıydı. Çünkü, Ercolano kapısında bir an durduktan sonra, ayağını hep dikey olarak kaldırarak, Sepolcri yolunun lâv tabakaları üstünde yürümeye başladı.

Diomede Villası, azad edilmiş bir köle olan Marcus Arrius Diomedes'in, kentin genişleyeceği olasılığını düşünerek, eski efendisi, kendisi ve ailesi için yakınlarda yaptırdığı mezar nedeniyle, yeniler tarafından, oldukça keyfi bir şekilde, Diomede diye adlandırılıyordu. Çok büyük bir yapıydı Villa. İçinde Pompey'in yıkılışının tarihine ait gerçekçi bir tablo vardı.

Şimdi, üst bölümünü, geniş yıkıntılardan bir yığın oluşturunuyordu. Hâlâ ayakta duran sütunlardan oluşan bir revakla çevrili alt bölümde ise geniş bir iç bahçe bulunuyordu. Bunun ortasında da bir havuzla bir tapınağın kalıntıları... Bir yanındaki iki merdiven, çok hafif bir şekilde aydınlanmış, yuvarlak bir yeraltı geçidine götürüyordu. Vezüv'ün külleri buraya da girmişti. Bu küller içinde, onsekiz kadın ve çocuğun iskeleti bulunmuştu. Korunak aramak için, aceleyle, ellerine geçirdikleri yiyeceklerle birlikte, yeraltı mahzene sığınmış olmalıydılar. Ve bu cehennem korunağı onların mezarı olmuştu. Bir başka yanda, aynı biçimde boğularak ölmüş, evin, adı bilinmeyen sahibi yatıyordu. Kim bilir, bahçenin kapalı kapısından geçerek kurtuluşu aramış olmalıydı. Anahtarı, hâlâ parmakları arasındaydı.

Onun yanında, çömelmiş bir başka iskelet vardı. Yanına epeyce altın ve gümüş alınış bir köleydi belki de bu. Zavallıların vücut biçimleri, öylece kalmıştı, katılmış külde. Napoli Ulusal Müzesi'nde bulunan şeyler arasında, sırtında ince bir tül giysi bulunan genç bir kızın, boynunun, omuzlarının ve gövdesinin mükemmel bir kopyası, bir camekân içinde korunuyordu.

Diomedede Villası, bir zamanlar, Pompey'e gelen her dikkatli ziyaretçinin en çok görmek istediği bir yerdi. Oysa şimdi, öğle üzeri, ıssız ve uzak bir yerde bulunması nedeniyle, münasebetsiz hiçbir bakışın içeri girmediği kesinlikle söylenebilirdi. Bu bakımdan, Diomedede Villası, kafasının yeni gereksinimleri için, Norbert Hanold'a, en güvenilir bir korunak gibi gelmişti. Buradaki mezar sessizliği ve kımıltısızlık, özellikle ona uygun düşüyordu. Ama bu kımıltısızlık, solunum sisteminin tedirginliğiyle çelişki yaratıyordu. Karşıt iki gereklik, sükûn ve hareket arasında bir tür uzlaşma sağladı: Bir yandan, ayaklarını kendi güdülerine bırakıp serbestçe hareket ettirirken, öte yandan kafasında sükûneti korumaya çalışıyordu. Belirli bir fiziksel dengeyi sağladıktan sonra, ruhu için de bir denge bulmaya çalıştı. Göründüğünden daha güç bir şeydi bu.

Vücutlu ya da vücutsuz olsun, Pompey'li dirilmiş bir kızın yanında oturduğuna inanmakla, aklını da tamamen oynatmış olduğunu iyice anladı. Bunun bilincine varmış olması, kuşkusuz, akıl sağlığını yeniden kazanma yolunda gerçek bir gelişmeydi. Buna karşın, aklı henüz iyice yerinde sayılmazdı.

Çünkü, her ne kadar Gradiva'nın yalnızca taştan, ölü bir imge olduğunu açıkça anlamış idiyse de, onun, hâlâ yaşadığı inancı da dipdiri duruyordu kafasında. Bu konuda kesin kanıtlar vardı: Onu, yalnız kendisi değil, başkaları da görüyorlardı; adının Zoe olduğunu biliyorlardı; onunla, yaşayan herhangi bir varlıkla olduğu gibi, konuşuyorlardı. Gradiva, üstelik, Norbert'in adını da biliyordu. Ve bu, yalnızca, Gradiva'nın özünün doğa-üstü gücüne verilebilirdi. Bu iki tabiat, onun yeniden kazanmakta olduğu aklı için de açıklanmaz birşeydi.

Çözümecyen bu ikilem, benzer bir ikilik yaratıyordu: Bir yandan, herhangi bir yerde, Zoe-Gradiva ile bir daha karşılaşmamak için, ikibin yıl önce Diomede Villası'nda kendisinin de toprak altında kalmış olmasını arzu ediyor; öte yandan, onunla yaşamak, onunla yine birlikte olmak düşüncesi büyük bir sevinç veriyordu ona. Kaba, ama etkili bir benzetmeyle, kafasının içinde sanki değirmen taşı dönüyordu. O da, hiç durmadan uzun revakın çevresinde dönüp duruyordu. Ama, çelişkiyi çözmekte bir yardımcı olmuyordu bunun. Tersine, içinde ve çevresinde, herşeyin gittikçe kararmaya başladığını seziyordu.

Birden, revakın dört köşesinden birinden, geriye döndü. Birkaç adım ilerde, bir duvar yıkıntısı üzerinde, biraz yükseğe oturmuş, küller içine gömülerek ölmüş genç kızlardan biri duruyordu.

Olamazdı. Aklın kabul edemeyeceği bir saçmalıktı bu. İçindeki başka birşeyler gibi, gözleri de bunu tes-

lim ediyordu. Gradiva'ydı bu. Önce basamağa olduğu gibi, şimdi de yıkıntıya oturmuştu. Yalnız, duvar yüksekçe olduğu için, sarkan ayaklarını, kum renkli pabuçlarının içinde, bileklerine dek görmek mümkündü.

Norbert'in ilk güdüsel davranışı, bahçedeki iki sütun arasına kaçmak oldu. Yarım saattan beri, dünyada en çok korktuğu şey başına gelmişti. Gradiva, aydınlık gözlerle ona bakıyordu. Bu aydınlık gözlerin altındaki dudaklar, Norbert'in korktuğu gibi, alaycı bir kahkaha atmak üzereydiler. Oysa böyle birşey olmadı. Ve çok iyi tanıdığı o ses, sâkin sâkin,

— İslanacaksın dışarda, diye cınladı.

Norbert, o anda, dışarda yağmur yağdığını farkettil. Hava epeyce kararmıştı.

Pompey'in çevresindeki ve içindeki bütün bitkilerin, yağmurdan bereket aldığı kuşkusuzdu. Ama aynı şekilde, sırlıklam bir adam düşünmek de, gülünç birşeyler içeriyordu. Norbert Hanold'un o an en çekindiği tehlike, gülünç duruma düşmektir.

Bundan olacak, dışarı çıkmaktan vazgeçti. Sabırsızlıktanmış gibi bir aşağı bir yukarı sallanan ayaklara bakarak, şaşkınca durdu. Bu son gözlemi de, düşündüklerini söze döktürecek etkiyi bırakmadı onda. Sallanan ayakların sahibi konuşmağa başladı:

— Biraz önce, konuşmamızı yarıda kestiler. Sineklere ait birşey söylüyordun (ben de senin bu konuda bilimsel araştırma yaptığını sanıyordum).

Veya kafanın içindeki bir sinekten sözetmek istiyordun. Bu sineği elimin üstünde yakalayıp öldürebildin mi bâri?

Son cümleyi gülümseyerek söylemişti. Ama öylesine belirsiz ve tatlı bir gülümsemeydi ki, Norbert'i korkutmadı. Tersine, konuşma yeteneğini geri verdi ona. Ama bir noktada tereddüt ediyordu. Genç arkeolog, konuşmasında, hangi şahıs zamirini kullanacağını bilmiyordu. Bu ikilemden kurtulmak için, hiçbir zamir kullanmamayı daha uygun buldu.

— Denildiği gibi, kafamda biraz karışıklık vardı. O, el meselesi için, özür dilerim, eğer... nasıl oldu da bu kadar aptallaştım, anlayamıyorum... O elin sahibi nasıl, benim... benim bu aptallığımı, beni adımla çağırarak cezalandırdı... onu da anlayamıyorum.

Gradiva'nın ayaklarının sallanması durdu. Tekil ikinci şahıs zamiriyle,

— Norbert Hanold, dedi, sen daha bunu anlayacak duruma gelmedin. Ayrıca, şaşmamak gerekir; çünkü, uzun zamandan beri alıştırdın beni buna. Bunu söylemek için, bunca uzağa, Pompey'e kadar gelmen de gerekmezdi. Ve sen, yüzlerce kilometre daha yakın bir yerde kalarak da, bunu kanıtlayabilirdin bana.

— Yüzlerce kilometre daha yakın, dedi Norbert, dili dolaşarak. Peki ama, nerede?

— Evinin karşısında, biraz yan tarafta, köşedeki evde. İçinde bir kanarya bulunan bir kafes var penceremde.

Kanarya sözcüğü, çok uzak bir anıya benzeyen birşey uyandırdı içinde.

— Bir kanarya, diye tekrarladı.

Dili gittikçe daha çok dolaşıyordu:

— Ötü... ötüyor muydu?

— Ötmek âdetidir kanaryaların. Özellikle baharda, güneş ışınları yeniden ısıtmaya başlayınca... Evde babam oturur. Zooloji profesörü Richard Bertgang.

Norbert Hanold'un gözleri faltaşı gibi açıldı:

— Bertgang..., demek, siz... öyleyse... siz... bayan Zoe Bertgang'sınız. Tümünden değişikti ama o...

Duvardan sarkan ayakları yeniden sallanmaya başladı Zoe Bertgang'ın.

— Daha uygun düştüğünü sanıyorsan, «siz» de diyebilirim, ama bugün «sen» demek daha kendiliğinden geliyor dudaklarıma. Belki de, iki iyi arkadaş gibi gezip tezdığımız zaman, hattâ kimi zaman çekiştiğimiz, itişip kakıştığımız anlarda, değiştim. Ama siz şu son yıllarda bir kerecik olsun bana bakmaya tenezzül etseydiniz, çoktan beri görünüşümün böyle olduğunu farkedirdi belki de gözleriniz... İyice azıttı yağmur. İliklerinize dek ıslanacaksınız.

Gradiva'nun ayakları sabırsızlığın veya başka birşeyin tekrar başladığını belirtmekle kalmıyorlardı. Aynı zamanda sesi de biraz hüzünlü ve sitem edici bir ton almıştı. Bu nedenle Norbert'te, ayıbı yüzüne vurulan kocaman bir öğrenci olduğu izlenimi uyandı. Yine sütunlar arasına kaçma yolunu aradı. Bayan Zoe'nin son cümlesi de zaten, böyle bir güdü sonucu yapılan davranışla ilgiliydi. Sonra yerinde bir gözlemledi bu. Çünkü saçığın sağladığı korunacağın dışında, bütün herşeyi kaplayan gerçek bir tûfan vardı. Tropikal bir yağmur sağanağı, sanki Campagna toprağının kuraklığına acıyor gibi, gü-rültüyle iniyordu yere. Tirreno denizi sanki Diomedde Villası'nın üstüne devrilmişti. Kocaman incilere benzeyen sayısız damlalardan sımsıkı bir duvar gibiydi.

Gerçekten dışarıya çıkmak olanaksızdı. Norbert, revakın içinde dikilip, öğrencilik rolünü yerine getirmek zorunda kaldı. Nârin ve zeki yüzlü genç öğretmen, eğitim görevini sürdürebilmek için bu durumdan yararlandı. Kısa bir aradan sonra şöyle devam etti:

— Belirli bir süre ve erginlik çağına kadar, bilmem neden, biz alman kızlarına «kızartmalık balık» adını verdikleri zaman, size karşı sevgim vardı. Dünyada sizden daha sevimli bir arkadaş bulamayacağımı düşünüyordum. Ne annem vardı, ne de kız veya erkek kardeşim. Babama gelince, alkole konulmuş bir *Caecilia*, onun gözünde benden daha ilginçti kuşkusuz. Genç kızken bile, düşüncelerimi ve geri kalan herşeyimi oyalayacak bir şeye sahip ol-

mak gerektiğini anlıyordum. Bu şey, benim için siz-
diniz o zaman. Ama ne zaman ki antik dünya bili-
mine tamamen kapturdınız kendinizi, işte o zaman,
senin... —bu yapmacık «siz» yeniliği hiç hoş gelmi-
yor kulağıma, ne de düşüncelerime uyuyor—... De-
mek istiyordum ki, sen, açıkça, çekilmez bir adam
olmuştun. Hiç değilse benim için, ne gözü ve ne de
dili vardı bu adamın. Hiç bir anısını taşıymıyordu
çocukluk arkadaşlığımızın. İşte bunun için değişik-
ti görünüşüm. Çünkü bazan topluluk içinde karşı-
laştığımızda, bu kış da bir kez olmuştu bu, gözün
hiç görmüyordu beni, ne de sesimi işittiğin oluyordu.
Hem bana özgü bir ayrıcalık değildi bu, çünkü
herkese karşı da aynı şekilde davranıyordun. Hava-
dan farksızdım senin için. Çocukluğumuzda kim-
bilir kaç kez çektiğim o sarışın perçeminle, öyle sı-
kıcı, öyle kuru ve suskun olmuştun ki, içine saman
doldurulmuş bir Malesya papağanından farkın yok-
tu. Aynı zamanda bir... bir *Archaeopteryx* gibi muh-
teşem... Evet, evet, buydu adı, kazılarda bulunan
o fosil canavarın. Ne var ki, beni, Pompey'de ka-
zılarda bulunup çıkarılan bir eşya sayacak kadar
muhteşem bir hayalgücüne sahip olacağını, hayır,
hayır, hiç beklemezdim bunu senden. Birden seni
karşımda bulunca, hayalinin hangi inanılmaz bir
öykü kurduğunu anlamakta epeyce güçlük çektim.
Sonra bu, bütün deliliğine karşın, eğlendirirdi be-
ni. Hatta hiç sıkılmadım. Çünkü, dediğim gibi, sen-
de böyle bir şeyin olacağını aklımdan bile geçirmez-
dim.

Böylece, giderek hem yüz ifadesini, hem sesini tatlılaştıran Zoe Bertgang, içten, ayrıntılı ve eğitici söylevini bitirdi. Gradiva'nın kabartmasına inanılmaz derecede benziyor gibiydi. Salt yüz çizgileri, canlı canlı gözleri, güzelce dalgalı saçları ve çok kez seyrettiği yürüyüşü değil, giyinişi, giysisi ve başını saran kaşmir başörtüsü de, kabartmaya tümüyle benzeyişine katkıda bulunuyordu.

İkibin yıl önce Vezüv püskürdüğü zaman toprağa gömülen Pompey'li bir kadının dirilerek şimdi ortalıkta dolaştığına, konuştuğuna, resim çizdiğine, ekmek yediğine inanabilmek için gerçekten epeyce deli olmak gerekirdi. İnanç insanı mutlu kılarsa da, karşılığının bol miktarda bir saçmalıkla ödenmesi de gerekliydi. Norbert Hanold'un akli durumunun değerlendirilmesinde bütün koşullar dikkate alındığında, Gradiva'nın dirilmiş birisi olduğuna inandıracak kadar onu iki gün süreyle egemenliği altına alan deliliğini hafifletici nedenler vardı kuşkusuz.

Revakin saçağı altında durmasına karşın, onunla, tepesine bir kova su dökülmüş küçük bir fino köpeği arasında etkili bir karşılaştırma yapılabilirdi. Ne var ki, bu soğuk duş gerçekten iyi gelmişti ona. Kendini neden daha hafif duymaya başlamıştı, neden daha rahat soluk alabiliyordu, bilmiyordu. Bunda belki, Zoe'nin sözlerinin sonuna doğru ses tonunun değişmesinin payı olmuştu (çünkü Zoe, gerçekten, varız verir gibi konuşmuştu). En azından, göz kapakları arasında, inanan kimselerin gözlerinde, inanç gücüyle yenilenen kurtuluş umudunun yarattığı ışığa benzer bir pırıltı vardı.

Norbert, konuşma cesaretini buldu kendinde.

— Evet, haklısın... hiç değişmemişsin aslında... Hep aynı Zoe'sin sen, benim sevgili, neşe dolu, aklı başında arkadaşım... hayret doğrusu!..

— Hayata dönmesi için ölmesi mi gerekir bir insanın? Ama arkeologlar için gerekli bir şey bu... belki de...

— Hayır, adını düşünüyordum ben senin.

— Bu kadar olağanüstü ne var ki adımda?

Genç arkeolog, yalnız klâsik dillerdeki bilgisinde değil, alman adlarının etimolojisinde de uzman olduğunu gösterdi:

— Çünkü Bertgang, Gradiwa'nın karşılığıdır ve «ışıl ışıl yürüyen kadın» demektir.

Zoe Bertgang'ın sandala benzeyen pabuçları, sallandıkça, balerin adı verilen ve birşey bekledikleri zaman kondukları ipi titreten kuşlara benziyordu. O anda dikkatini çeken şey bilimsel gözlemler değildi. Daha ivedi sorunları düşünmekte olduğu izlenimini veriyordu. Norbert Hanold'un ağzından, derinlerden geliyormuş gibi çıkan bir ünlem de bu sorunlara dikkatini çekmişti: «Senin, Gradiwa değil de, o sevimli genç bayan gibi olman ne güzel bir talih!»

Çok şaşkın bir ifade bürüdü Zoe'nin yüzünü.

— Kim? diye sordu. Kimi söylüyorsun?

— Meleagro evinde seninle konuşan kadın.

— Tanıyor musun onu?

— Evet, daha önce görmüştüm. Gerçekten hoşuma giden ilk kadın o olmuştu.

— Haa, demek öyle! Nerede gördün acaba?

— Bu sabah, Fauno evinde... İkisi de çok özel birşey yapıyordu.

— Ne yapıyorlardı?

— Beni görmediler. Öpüşüyorlardı.

— Çok normal birşey bu. Yoksa niye Pompey'e gelsinler balayını geçirmek için?

Norbert'in gözlerinin önündeki tablo birden değişiverdi. Eski duvar yıkıntısı boşalmıştı. Zoe, o âna dek kendisine iskemle, kürsü ve minder görevi gören duvardan aşağı atlamıştı. Veya o balerin kuşun hafifliğiyle aşağıya uçuvermişti. Norbert daha onun hareketinin farkına varamadan, o, ayakta, karşısındaydı ve,

— Yağmur dindi, diyordu, çok sürmez abartılan şeyler. Bu da normaldir. Ben hariç, artık herşey akla döndü. Sen yine, Gisa Hartleben veya başka birini, Pompey'de kalış nedenleri hakkında bilimsel bilgiler toplamak için arayabilirsin. Bense, şimdi Sole oteline gideceğim. Babam yemeğe bekliyordur çoktan. Belki yine karşılaşırız. Almanya'da topluluk içinde veya Ay'da. Allahausmarladık!..

Zoe Bertgang, terbiyeli bir gençkıza yaraşır bir sükûnetle, bunları demişti nâzikçe. Ve yürümek üzere, sol ayağını ileriye atmış, tabanı yere dik

gelecek biçimde, sağ ayağını kaldırmıştı. Sonra, yerler yağmurdan ıslak olduğu için, giysisini sol eliyle biraz yukarda tutuyordu. Gradya'nın imgesi eksiksizdi. Norbert, ondan iki adım beride, canlı Gradya ile taştan Gradya arasındaki ufacık farkı gördü ilk kez. Taştan olanda, canlıda bulunan birşey eksikti. Ama canlı Gradya için ufak bir üstünlük oluşturunuyordu bu. Kızgınlık veya zorla tutulmuş bir gülme itkisi ve hattâ bu ikisini birlikte ifade eden bir gamze vardı yanağında. Dikkatle ona bakıyordu Norbert. Her ne kadar aklı dengesini yeniden elde etmişse de, gözleri yine bir görme yanılsamasına uğradı. Bulgusunun zaferini muştulayan bir sesle bağırdı:

— Yine sinek var!

Zoe, kendi kendini göremediğinden ve birşey anlamadan, bu garip ünlem karşısında elinde olmayarak tekrarladı:

— Sinek mi? Nerede?

— İşte burada, yanağında..

Ve, birden, kolunu Zoe'nin boynuna doladı. Hayalinin ona en korkulan bir hayvan olarak gösterdiği, ama sadece yanaktaki gamzeden ibaret olan şeyi dudaklarıyla yakalamaya çalıştı. Tabii, başaramadan... Sonra, «İşte, şimdi de dudaklarında» diye bağırdı, avını bu kez de dudaklarında aramaya başladı Zoe'nin. Amacına tümünden ulaştığını belli edecek kadar, uzun uzadıya durdu dudakları dudaklarında.

Yaşayan Gradiva, engellemedi bu kez onu. Bir dakika gibi bir süreden sonra, soluk alabilmek için ağzını kurtardığında,

— Sen, tımarhanelik bir delisin, Norbert Hanoold, dedi.

Kızarmış dudaklarında beliren sevinç gülümsemesi, Norbert'in aklı dengesini artık tümenden kazandığı hakkındaki inancını belirtiyordu.

İkibin yıl önce, karanlık bir günde, korkunç bir olaya tanık olan Diomedede Villası, şimdi, bir saat kadar, hiç de yıldı vermeyen şeyler duydu ve bunlara tahammül etti. Zoe Bertgang, silkindi ve istemeyerek de olsa,

— Şimdi gerçekten gitmeliyim, dedi, yoksa zavallı babam açlıktan ölecek. Bugün Gisa Hartleben'le karşılaştığımda, onu, senin artık ondan öğrenecek hiçbir şeyin kalmadığı ve güneşin gücüne kendini tamamen uydurduğun konusunda temin edebilirim sanırım.

Bu sözlerden birçok ayrıntı çıkarılabilirdi. Geçirilen bir saat boyunca, daha başka ayrıntılarla birlikte, bunlardan konuşulmuş olmalıydı. Çünkü Norbert'in, Gisa Hartleben'den almayı düşündüğü yararsız bir bilgiye değiniliyordu.

Fakat Norbert, Zoe'nin konuşmasından bunu değil de, korktuğu bir başka anlam çıkardı:

— Baban.... baban ne diyecek?

Zoe, Norbert'in içinde uyanan tedirginliğin en küçük bir izini bile taşımayan bir sesle kesti sözünü:

— Hiçbir şey demeyecek babam... Bu, onun, zooloji kolleksiyonu için vazgeçilmez bir parça oluşturmuyor çünkü. Eğer böyle olsaydı, belki de, bunca düşüncesizlikle sana bağlanmazdı gönlüm. Hem sonra, bu dünyada bir kadının, bir erkeği, evde yapılması veya yapılmaması gereken şeyi kararlaştırmak külfetinden kurtardığı zaman sadece bir işe yaradığını anladım çoktandır. Bu yönden, geleceğin için rahat olabilirsiniz. Eğer, bu özel durumda, babam benden değişik düşünürse, bunun da kolayı var: Sen, iki günlüğüne Capri'ye gidersin. Orada ottan yapılmış bir tuzakla —önce serçe parmağınla denemesini yapabilirsin— bir *Lacerta faraglionensis* yakalayıp bu yakınlara bırakırsın, sonra da onun gözleri önünde tekrar tutarsın. Ona, kertenkeleyi mi, beni mi seçtiğini sorarsın. Beni kazanacağın kesindir. Benim sana acıdığım kadar kesin birşey bul.. Meslektaş Eimer'e gelince; şimdiye dek ona yeterince nankörlük ettiğimi sanıyorum, çünkü kertenkeleler üzerine onun yaptığı dahice bulgu olmasa, belki Meleagro evine gelemezdim. Gerçekten yazık olurdu. Yalnız senin için değil, benim için de.

Bütün bunları Diomede Villası'nın hemen dışında söylemişti. Aman Allahım, Gradiwa'nın sesini ve konuşma biçimini bunun kadar hiçkimse anlayacak güçte değildi dünyada! Bütün özellikleri gibi bu ses ve bu konuşma biçimi de, Zoe Bertgang'ın sesine ve konuşmasına benziyorduyse da, kuşkusuz özel bir çekiciliği vardı.

Norbert Hanold,

— Zoe, hayatım benim, tatlı şimdi'm... Bala-
yını İtalya'da geçiririz, Pompey'de, diye haykırdı.

Bu, koşulların değişmesiyle insanların duyuş-
larının da nasıl değiştiğinin çok güzel bir tanıtıydı.
Böyle bir değişiklik, aynı zamanda, önceki inanışların
da tümünden unutuluşuna yol açıyordu. Çünkü böy-
le bir yolculukta, trende karşılaşılan, insanlardan
kaçan ve sinirleri zayıflamış bir yolcu tarafından,
kendisinin ve eşinin birer August ve Grete olarak ni-
telenebilecekleri, aklının köşesinden bile geçmedi
Norbert'in. Hayır, Pompey'in eski Sepolcri yolunda
elele yürürlerken, hiç düşünmüyordu Norbert bunu.

Şimdi, bu yol da tümünden değişik bir duygu
uyandırıyordu onda. Bulutlardan sıyrılan gökyüzü
yine yukarda parlıyor, güneş, antik lâv tabakala-
rının üstüne altından bir halı seriyordu. Vezüv,
bir tâç gibi, duman külâhını yükseltiyordu. Gömülü
kent, şiddetli yağmur dindikten sonra, kül ve ya-
nardağ çakılı yerine, inci ve elmasla örtülü gibiydi.

Küller altından çıkarılmış çocukluk arkadaşının
önerisine cevap verirken, gözleri ışıldıyordu, zoolo-
ğun genç kızının:

— Bugün, bu konu üzerine kafa yormanın ge-
reği yok sanırım. İyice düşündükten sonra, ikimiz de
daha yerinde bir karar verebiliriz. Bu türden coğ-
rafi bir karar alacak kadar, hayata döndüğümü his-
setmiyorum henüz.

Bu sözlerinde, bugüne dek hiç düşünmediği
şeyler üzerinde söz söylemenin güçlüğü vardı.

Ercolano kapısına dönmüşlerdi. Burada, konsül yolunun başlangıcında, yolu geçen, antik taşlardan bir geçit vardı. Norbert Hanold durdu ve ağır bir ses tonuyla,

— Buyur, geç, dedi.

Aydınlık bir «peki» gülümsemesi ısıttı arkadaşının yüzünü. Zoe Bertgang, dirilen Gradiva, Norbert'in dalgın bakışlarına bürünerek, sol eliyle giysisini biraz kaldırdı ve güneşin ışınları altında, o kendine özgü çevik ve sâkin adımlarla, geçit taşlarından atlayarak karşıya geçti.

KADIN VE KERTENKELE

WILHELM JENSEN

DOĞAN YAYINEVİ

Wilhelm Jensen, 1837 yılında Almanya'da, Heiligenhafen'de doğar. Jena ve Breslav'da tıp öğrenimine başlar. Sonra bu öğrenimi bırakarak filoloji okur. 1860'da, Münih'te felsefeyi bitirir. Almanya'nın çeşitli gazetelerinde gazeteci olarak çalışır. Edebiyat hayatına, 1860 yılında yayınlanan, **Magister Timotheus** adlı uzun öyküsüyle atılır. Yayınladığı yapıtların sayısı 160'ı geçer. **Gradiva**'nın yanında en tanınmış ve birçok basım yapmış olan kitabı, 1878'de yayınlanan, **Karin von Schmeden** dir. 1903'de **Gradiva**'yı yayınlar. Freud'un, bu roman üzerine yazdığı ünlü incelemesini 1907'de yayınlamasından sonra, birçok kez basılır. Zamanımızda önemi kesinlikle anlaşılan **Gradiva**, birçok dile çevrilmiştir.